

ISSN : 1302 - 5945 Aralık, 2000 Sayı : 3 Cilt : 1

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ DERGİSİ

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Mezunları Derneği

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ DERGİSİ
JOURNAL OF CHILD DEVELOPMENT AND EDUCATION

ARALIK: 2000 CİLT : 1 SAYI: 3

Sahibi

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Mezunları Derneği

Yayın Kurulu Başkanı / Editor

Prof. Dr. Duyan MAĞDEN

Yayın Kurulu

(Alfabetik sıraya göre)

ÇGE. Uzm. Nihal AKDOĞAN

Doç. Dr. Mesude ATAY

Doç. Dr. Servet BAL

Doç. Dr. Nilüfer DARICA

Dr. D. Melek ER

Prof. Dr. Nergis GÜVEN

Doç. Dr. Nilgün METİN

Doç. Dr. Belma TUĞRUL

Doç. Dr. Elif ÜSTÜN

Akademik Danışmanlar Kurulu

(Alfabetik sıraya göre)

Doç. Dr. Füsun AKARSU

Doç. Dr. Berrin AKMAN

Doç. Dr. Reha ALPAR

Prof. Dr. Banu ANLAR

Doç. Dr. Neriman ARAL

Prof. Dr. Meziyet ARI

Doç. Dr. İsmihan ARTAN

Doç. Dr. Mesude ATAY

Doç. Dr. Servet BAL

Prof. Dr. Sevim BALCI

Doç. Dr. Pınar BAYHAN

Prof. Dr. Erol BELGİN

Okutman: Türkün CANKATAN

Doç. Dr. Nilüfer DARICA

Prof. Dr. Necate DÖNMEZ

Prof. Dr. Nevin ERGUN

Prof. Dr. Mübeccel GÖNEN

Prof. Dr. Meltem GÜLSÜN

Prof. Dr. Sibel GÜNEYSU

Prof. Dr. Nergis GÜVEN

Doç. Dr. Gelengül HAKTANIR

Doç. Dr. Gönül KIRCAALİ-İFTAR

Prof. Dr. Nilgün KARAAĞAOĞLU

Prof. Dr. Hülya KAYIHAN

Prof. Dr. Efser KERİMOĞLU

Prof. Dr. Duyan MAĞDEN

Doç. Dr. Biran MERTAN

Doç. Dr. Nilgün METİN

Prof. Dr. Ayla OKTAY

Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU

Prof. Dr. Belka ÖZDOĞAN

Prof. Dr. Soner ÖZKAN

Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU

Prof. Dr. Fulya TEMEL

Doç. Dr. Belma TUĞRUL

Yrd. Doç. Dr. Figen TURAN

Doç. Dr. Elif ÜSTÜN

Dizgi -Baskı: Bizim Büro Basımevi Yayın Dağıtım Sanayi Ticaret Limited Şirketi
Selanik Cad..18/11 Kızılay / ANKARA Tel: (0312) 435 82 07 Fax: (0312) 431 88 81

Yazışma Adresi:

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü 06100 - Samanpazarı / ANKARA

Tel: (0312) 305 15 26 **Faks:** (0312) 324 25 04

e-mail : hucgemd@yahoo.com.

TEŞEKKÜR

Derneğimiz kuruluşundan günümüze kadar mezunlarımızın destek ve yardımı ile yaşamını sürdürmektedir.

Dernek yönetiminde farklı dönemlerde görev alan meslekdaşlarımız sosyal etkinliklerin düzenlenmesinde özverili çalışmaları ile Derneğimiz'e katkı sağlamışlardır, meslek adına izlenmesi gereken mezunların özlük hakları ile ilgili resmi yazışma ve toplantılarda bazı hakların kazanılmasında yine 1986 yılından günümüze kadar farklı dönemlerde görev alan yönetim kurulu üyelerimizin bu alandaki katkıları kelimelerle ifade edilemeyecek büyüklüktedir.

Derneğimizi ayakta tutan üye aidatları ve mezunlarımızın yaptığı bağışlardır; tüm mezunlarımıza ve özellikle Yuva Erken Başarı, Özel Barış Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ve İletişim Yuva'ya Derneğimize yaptıkları bağışlardan dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Prof.Dr. Duyan MAĞDEN
Yayın Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

<i>Teşekkür</i>	<i>iii</i>
<i>Okulöncesi Çocukların Yaratıcı Yetenekleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki</i>	<i>1</i>
Şüheda Özben, Yasemin Argun	
<i>Examining the Effect of Mothers' Educational Status in Children's Self-Care Abilities</i>	<i>15</i>
Serap Demiriz, Çağlayan Dinçer	
<i>Çocukların Denetim Odağı ile Annelerinin Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi</i>	<i>23</i>
Fatma Alisinanoğlu, İlkay Ulutaş	
<i>Özel Eğitime Giriş Dersinin, Öğretmen Adaylarının Zihinsel</i>	
<i>Engellilere Yönelik Tutumlarına Etkisi</i>	<i>32</i>
Sema Kaner	
<i>Kırsal Kesimde Yaşayan Çocukların Gelişim Durumlarının İncelenmesi</i>	<i>44</i>
Fulya Temel, Özlem Ersoy, Neslihan Avcı, Ayşe Turla	
<i>Okulöncesi Öğretmenlerinin Yönetim, Denetim ve Kurum İçindeki Personel ile İlgili</i>	
<i>Sorunlarının Bazı Değişikliklere Göre İncelenmesi</i>	<i>52</i>
Neslihan Avcı, Ayşe Turla, Fatma Tezel Şahin	
<i>Yayın Kuralları</i>	<i>63</i>

OKULÖNCESİ ÇOCUKLARIN YARATICI YETENEKLERİ İLE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN PRE-SCHOOL CHILDREN'S CREATIVE ABILITIES AND THE ATTITUDES OF THE PARENTS

Şüheda ÖZBEN* - Yasemin ARGUN**

ÖZET

Yaratıcılığın geliştirilmesi 2000'li yılların en önemli eğitim sorunlarından biridir ve okulöncesi eğitiminin de temel amaçları arasında yer alır. Yaratıcı düşünme yenilik arayan, sorunlara yeni çözüm yolları getirebilen, buluşçu ve bireyin kendine özgü düşünme biçimidir. Yaratıcı düşünen çocuk, olayları kendine göre yorumlar ve anlatımında sözcük, ses, renk, hareket, çizgi ve fikir aracılığıyla iç dünyasını yansıtır, hayal gücünü ve yaratıcılığını kullanarak yeni ürünler ortaya çıkarır.

Gelişen teknolojinin çocukta yaratıcılığının gelişmesine yardımcı olması gerekir. Bu da çocukta yaratıcı eğilimlerin desteklenmesini, yaratmaya uygun bir ortamın hazırlanmasını ve ilgililerce gereken çabanın gösterilmesini önemli hale getirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, okulöncesi eğitimi alan altı yaş grubundaki çocukların yaratıcı yetenekleri ile anne baba tutumlarının farklı boyutları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Araştırmamanın örneklemini altmış sekiz anaokulu çocuğu ve onların anne babaları oluşturmaktadır. Örneklem tesadüfi olarak belirlenmiştir.

Çocukların yaratıcı yeteneklerini ölçmek için **Torrance Yaratıcı Düşünme Testinin Şekil A Formu**, Anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmek için **Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)** ve demografik bilgiler elde etmek amacıyla **Kişisel Bilgi Formu** uygulanmıştır.

İstatistiksel işlemler sırasında yüzdelik değerler, "t" testi ve korelasyon kullanılmıştır.

Bulgular kısmında ayrıntılarıyla görülebileceği gibi, anne-babanın çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların yaratıcılık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Yaratıcılık, Yaratıcı düşünme, Yaratıcılık eğitimi, Esneklik, Akıcılık, Orijinallik, Anne-baba Tutumları

ABSTRACT

The development of creativity is one of the fundamental problems of 2000's. The development of creativity is one of the main purposes of the preschool education. Creative thinking is a way of thinking that involves new ways of problem solving and one's originality. A child who thinks creatively can also interpret situations in his own way. The reflection of his inner world expresses itself through words, voice, color, drawings and ideas. With the help of his imagination and creativity, he can produce new things.

The development of technology should be of help to creative thinking. It is essential that individuals' capacities be supported by creating an appropriate medium of learning.

The purpose of this study is to examine the relationship between various dimensions of the attitudes of the parents of six-year-old children getting preschool education and the children's creative abilities. The sample of the study consists of a total 68 six-year-old preschool children and their parents. The sample group was selected randomly. **Torrance Creative Thinking Test (Form A)** was administered to the children to measure their levels creativity and **Parent Attitude Research Instrument** to measure parents attitudes and **Personal Information Scale** was administered to obtain some demographical data.

During the statistical analyses, "t" test and F test were used.

As seen in the findings part in detail, significant relationship was observed between parents' attitudes towards child education and the children's creativity levels.

Key words: Creativity, Creative thinking, Educational of creativity, Figure flexibility, Figure fluency, Figure originality, Attitudes of parents

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

** Öğr. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Yaratıcı birey dendiğinde akla gelen ilk özellikler; özgüven, bağımsızlık, risk alma, maceraperestlik, yüksek enerji, nüktedanlık, şakacı-lık, alışılmışın dışında kompleks ve esrarengiz şeylere merak, çılgın ve saçma fikirlere yönelim, bilinen yoldan ayrılma ve kalıplardan kurtulma gibi özelliklerdir (Güven;1999;113).

Yaratıcı düşünen çocuk, olayları kendine göre yorumlar ve anlatımında sözcük, ses, renk, hareket, çizgi ve fikir aracılığıyla iç dünyasını yansıtır (Hakbilen;1979;74).

Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları

Calvin Taylor (1964), çocukların yaratıcılık düzeylerinin belirlenmesinde önemli bazı ayrıntıların dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Bunlar; çocuğun biyografik bilgileri ve geçmişteki başarıları, bir işi başarmadaki gösterdiği kişisel performansları, bireysel ve orijinal buluşları, zihinsel ve davranışsal test ölçüm bulguları ve ailenin davranışlarıdır. Okulöncesi çocuklarının yaratıcılık düzeylerini etkileyen faktörleri belirleyen araştırma çalışmaları, anne-baba tutumlarının bu yöndeki önemini vurgulamaktadır (Panes;1967;35).

Otoriter Aile Tutumu; Otoriter anne-baba, çocuğu kendi tasarladığı bir kalıba göre yoğurmak amacını güder. Çocuğu sürekli bir denetim altında tutar. Çocuğun en küçük yanılığını ve yaramazlığını gözden kaçırmaz. Çocuğun yanlış davranışını anında düzeltir. Otoriter aile tutumunda, çocuğun, ailenin koyduğu kurallara sıkı sıkıya uyması istenir.

Otoriter eğitimde ceza ön planda tutulmuştur. Çocuğu disiplin altına alabilmek amacıyla çocuğun en küçük hatası; aşırı bir şekilde cezalandırılır. Ceza çoğu zaman suçla orantısızdır. Ceza, aileden aileye değişirse de amaç aynıdır. Cezalandırmanın amacı, çocuğun istenilmeyen davranışlarını bastırmaktır. Bu ailelerde çocuğu tanınan haklar en aza indirilir.

Çocuk sürekli olarak anne-babasının eleştirisiyle karşı karşıyadır. Attığı her adımda yanlış yapma korkusu yaşar. Çocuğun davranışlarında esneklik ve özgünlük sınırları bir hayli daralmıştır.

Otoriter anne-baba çocuğuna karşı sevgisini şartlı olarak gösterdiği, sınırlamalarını soğuk, sert bir tavırla uyguladığından, çocuğunu sevmeyen, varlığından habersiz olan anne-babaya çok yaklaşmaktadır.

Otoriter anne-baba çocuğun davranış ve tutumlarını toplumsal standartlara göre şekillendirip, denetlemeye ve değerlendirmeye çalışır. Boyun eğmeye bir erdem gözüyle bakar. Sosyal alışverişe izin vermez (Argun;1994;35).

Demokratik Aile Tutumu; Çocukları seven ve benimseyen bir aile tutumudur. Bu ailelerde anne-baba arasında sevgi ve saygıya dayanan bir ilişki vardır. Aile içindeki sorunlar buyruklarla değil konuşarak düzenlenir. Çocuklara, aile ile ilgili konularda söz hakkı tanınır.

Birlikte konuşma, şakalaşma, eğlenme yanında, herkesin uyacağı kurallar bellidir. Ancak; bu kurallar dayakla, baskıyla, korkutmayla sürdürülmez. Aile içinde konan kuralları herkesin gönüllü benimsemesi söz konusudur. Cezalar ılımlı ve eğiticiidir. Amaç, çocuğa sorumluluk duygusu kazandırmaktır.

Demokratik tutumlu ailelerde, anne seven ve sıcaktır. Gerektiğinde çocuklarına sınır koyabilir, ceza verebilir. Baba ise anneye göre daha otoriterdir. Fakat, otoritesi ılımlı, esnek ve demokratiktir. Yapılan araştırmalar, demokratik bir aile ortamında yetişen çocukların zihinsel yönden gelişmeye daha yatkın olduklarını, demokratik ortamın çocuğa sadece özgürlük fırsatı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda duyguları rahatça ifade etmeyi ve deneyim kazandırmaya özendirmeyi ortaya koymaktadır. Demokratik bir aile ortamında yetişen çocuklar hareketli, korkusuz ve bağımsız olmaktadır (Akbaş;1989;19).

Ödül ve Ceza

Günümüz eğitim anlayışında disiplin, bir cezalandırma sistemi olmaktan çok, çocukların çevreye uyumunu sağlayan bir eğitim aracı olarak ele alınınca, cezalandırmanın yerini mantık ve anlayış alır. Çocuk, davranışlarını kendi kendine değerlendirir ve hatta yanlış yaptığı zaman kendisini de eleştirebilir. Çağdaş eğitim anlayışında ceza, ancak çocuğun bozduğu ilişkileri kendisini hissettirecek türden bir yasaklama ise yapıcı bir değer taşıyabilir (Ok-tay; 1999; 164-170).

PROBLEM

Bu bölümde yaratıcılık eğitimi üzerinde durulacaktır. Özellikle çocuklar için yaratıcı eğitim ortamının hazırlanması, çocukta yaratıcılığın desteklenmesi, yaratıcılığı engelleyen faktörler, çocuğun yaratıcılığında anne-baba ya da yetişkinlerin rolü ile yaratıcı etkinliklerle ilgili açıklamalara yer verilecektir.

Yaratıcılık Eğitimi

Yaratıcılığı ön plana çıkaran bir eğitimle yetişen çocuk, çevresini biçim-mekan ilişkisiyle görebilir. Bu tür bir yetişme için küçük yaştan başlayarak, duyu ve duyuların, hem görsel algılama, hem imgesel düşünmenin eğitildiği sanatsal etkinliklerin, akılcı eğitim kapsamı içinde yer alması önemlidir.

Çocukların, öz güvenleri yeterli, kendilerini geliştirip gerçekleştirebilen, bağımsız olabilen, kendini dış dünyaya, tüm insanlara açık tutan, kendini sadece bugün için değil de gelecek için de hazırlayabilen, çevresine ve topluma karşı sorumluluk duyan, üretken olabilen, dengeli ama coşkulu, akıllı ve duyarlı kişiler olmaları, biliş ve biliş dışı alanların birlikte eğitilmesine bağlıdır (San;1979;187-188).

Yaratıcılık eğitimi sadece okulda değil, her yerde ve her zaman uygulanabilir. Çünkü; çocuklar hayal güçlerini her yerde ve her zaman çalıştırır. İçinde bulundukları dünyayı merak ettiklerinden, araştırma ve bu dünyada yer edinme için oyunlarla yeteneklerini, güçlerini ve hayallerini kullanmaya hazırdırlar.

Çocuğun kişilik kazanması, kişiliğini olumlu, insancıl yönde geliştirmesi için onu yaratıcı kılmak gerekir. Bunun için de dünyayı merak ettiklerinden, araştırma ve bu dünyada yer edinmek için oyunlarla yeteneklerini, güçlerini ve hayallerini kullanmaya hazırdırlar. Kendi kendilerini kabul etmeleri sonunda, dolaysız olarak yaşadıkları ve denediklerinin birer yaratıcı anlatıma kavuştuğunu, "kendini ifade" ve "kendini gerçekleştirme" olgularının gerçekleştiğini görürler. Bütün bu etkinlikler, bireyin yeteneklerini tanıyıp, geliştirmesini sağlayacak, onun yaşamla, çevresiyle ilişkili olarak bilinçlenmesini, denetlemesini, eleştirmesini ve yargılamasını etkileyecektir. Yaratıcılığın içerisinde bulunan merak, özgünlük, alışıl gelmemiş düşünme, atılganlık gibi öğelerin öğretmenler ve anne-babalar tarafından desteklenmesi gerekmektedir.

Yaratıcı süreçler yoluyla kişilik; zeka ve duyu gelişimi sağlanır. Yaşayarak, uygulayarak beceri ve davranışlar kazanılırken, ilgi ve yetenek ortaya çıkması, yönlendirilmesi gerçekleşebilir. Yaratıcılığın geliştirilmesi, eğitim planına zorla konulamayan, çocuklarla yetişkinlerin birlikteliği sırasında ailenin içinde ve dışında ortaya çıkan bir konudur (Gönen;1998;12).

Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi

Engle ve Snellgrove (1979;206-207), Coon (1983;255), Morgan (1986;245-247) ve Glietman (1992;210-211) gibi bir çok araştırmacı ve yazar yaratıcılığın şu aşamalarını sıralamaktadırlar.

A- Alistirma Aşaması (Orientation);

Problemin tanımlanması ve değişik önemli yönlerinin belirlenmesidir.

B- Hazırlık Aşaması (Preparation);

Yaratıcı kişi bu aşamada kendini tam olarak probleme adar. Problemi tüm açılardan inceler.

Gerektiği zaman ve yerde, çocuğun başarısına destek olarak güven içinde oynaması ve yaratıcı etkinliklere katılması sağlanmalıdır.

Yaratıcı etkinlikleri önceden tasarlayıp, çevresini algılaması, gözlemesi ve bu gözlemlerini değerlendirmesi öğretilmelidir.

Araç, gereç, malzeme konusunda sınırlama olmamalı, her çocuğun kendi ilgi, beceri, gelişim düzeyine uygun ortam hazırlanmalıdır.

Her çocuğun aynı ilgi ve beceriyi gösteremeyeceğini göz önünde bulundurup, en az üç ayrı etkinlik, aynı program ve zaman süresi içinde uygulamaya hazır bulundurulmalıdır.

Sanat etkinlikleri özenle planlandıktan sonraki aşama çocuğa bırakılmalı, model verilmemeli, çocuğun kendine özgü çalışma şekli olduğu gibi kabul edilmelidir.

Yaratıcı etkinliği bitirinceye kadar, çocukla etkinliğin niteliği tartışılmaktan kaçınılmalı, gerekirse yardımcı olunmalıdır. Gerektiğinde ödül kullanılmalıdır (Ulcay;1993;42-43).

Yaratıcı Etkinlikler

Çoğu zaman yaratıcılık sanatsal yaratıcılıkla eş anlamlı sayılmış ve düşüncelerle oynama ve oynarken eğlenme gibi yaratıcılığı geliştirmede önemli bir işleve sahip olan düşünce oyunları ihmal edilmiştir. Bu nedenle, çoğu zaman boyalar, artık materyaller, tuz seramiği gibi malzemeler yaratıcılığın esas malzemeleri olmuştur. Yaratıcılığı geliştirmek için mutlaka sonucunda bir ürün oluşturmak gerekmez. Basit bir sözcük üzerinde sohbet ederek, düşünerek, çok akıcı, esnek, orijinal düşünceler üretebiliriz.

Yaratıcılık etkinliklerinde kullanılan materyallerin seçimi önem taşır. Anne ve babalar da çocuklarıyla meşgul olarak onlara daha yararlı bir çevre yaratabilmelidir. Yaratıcı etkinlikleri planlarken ve bu etkinliklerde kullanılabilecek oyuncak seçerken; oyuncakların farklı amaçlarla

kullanılabilmesine özen gösterilmelidir. Oyuncakların cins, yaş, sosyo ekonomik düzey ve zihinsel yetenekler açısından herkes tarafından kullanılabilmesine, çocuğun ilgisini çekmesine, güvenli, sağlam, kalıcı ve cazip olmasına dikkat etmek gerekmektedir (Gönen;1998;9-11).

Yaratıcılığın Gelişimini Engelleyen Faktörler

Çocuğun yaratıcılığı çeşitli yöntemlerle desteklenebilir. Ancak, aşağıda belirtilen davranışlar çocukta yaratıcılığın gelişmesine engel olurlar;

1. Çeşitli malzemeleri değişik amaçlarla kullanılmasına olanak verilmemesi,
2. Çocuğun beğenilmeme ve sosyal kabul görmeme gibi yanlış bir tavırla yetiştirilmesi,
3. Çocuğun her ortamda kendiliğinden oluşan öğrenme fırsatlarından yararlandırılmayışı,
4. Çocuklarla yeterince ilgilenilmemesi, tartışılıp konuşulmaması, izlenimlerinin anlatılmasına olanak tanınmaması,
5. Taklitçilik ve kopyacılık yapmaya yöneltecek davranışların gösterilmesi,
6. Çocuklara araştırma olanaklarının verilmemesi ve ilgi alanlarının sınırlandırılması,
7. Çocukların yarış içine sokulması , (Gönen; 1998;13-14)
8. Soru sormanın ve deneyim yapmanın engellenmesi,
9. Çocuklara cinsiyetlerine uygun etkinlikler seçme konusunda baskı yapılması,
10. Başarılı olma ve istenen sonuçları elde etme konusunda baskı yapılması,
11. Mutsuz, fazla ciddi ve yapılandırılmış bir ortam sunma (Sükan; 1983;28).

Aile Çocuk Yetiştirme ve Tutum Ölçeğinin, beş farklı boyutundan elde edilen cevaplar ayrı değerlendirilmiş ve her anne-baba için beş ayrı tutum puanı elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS programında analiz edilmiştir. Verilerin analizinde yüzdelerik değerler, "t" testi ve korelasyon katsayıları teknikleri kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Tablo 1'de anne-babaları tanıtıcı bulgular yer almaktadır. Anne-babaların yaşları 20 ile 51 arasında dağılmaktadır. Çoğunluk 31-35 yaş grubundadır. Annelerin % 59'u, babaların % 100'ü 35 yaş ve altındadır.

Örnekleme giren öğrencilerin annelerin %34'ü memur %60'ı ev hanımıdır. Babaları açısından bakıldığında, örneklemdaki çocukların % 50'sinin babaları memur ve öğretmen çocuklarıdır. Anne-babaların öğrenim durumları da Tablo 1'de görüldüğü gibi annelerin % 38'i, babaların % 37'si ilköğretim mezunudur. Annelerin %34'ü, babaların %97'si halen çalışmaktadır. Annelerin %66'sı çalışmadığı halde çocuklarını bir okulöncesi eğitim kurumlarına göndermektedir. Anne-babalara, aylık gelirlerinin yetip-yetmediği sorusuna annelerin %68'i, babaların %72'si "yetiyor" demişlerdir. Bu durumda çocuklarını okulöncesi bir eğitim kurumuna gönderen ailelerin ekonomik durumlarının iyi oldukları söylenebilir. Ailelerin % 48'i iki çocuklu ailelerdir. Araştırmaya katılan ailelerin çocuk sayısı ülke geneline göre oldukça azdır. Annelerin %79'u, babaların %72'si çocuk yetiştirme tutumları açısından kendilerini demokratik olarak algılamaktadırlar. Annelerin %21'i babaların %28'i kendilerini otoriter bulmaktadırlar. Annelerin %15'i, babaların %22'si çocuklarını kendilerine bağımlı yetiştirmek isterlerken, annelerin % 54'ü, babaların % 37'si ne yapacağını gözetlemekle yetinir demişlerdir.

Tablo 1. Örneklem Grubundaki Anne Babaların Yaş Grupları, İşi, Öğrenim Durumları, Çalışıp Çalışmadıkları, Aylık Gelirleri, Çocuk Sayıları, Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Çocuklarının Bağımsız Davranışlarını Destekleme Düzeylerinin Sayı ve Yüzde Dağılımı

DEĞİŞKENLER	ANNE		BABA	
	N	%	N	%
Yaş Grupları				
20-30	28	41	—	—
31-35	27	40	36	53
36 ve üstü	13	19	32	47
TOPLAM	68	100	68	100
Anne-baba İşi				
Ev Hanımı	41	60	—	—
Memur	23	34	34	50
Öğretmen	—	—	34	50
Ölü	4	6	—	—
TOPLAM	68	100	68	100
Öğrenim Durumu				
İlkokul Mezunu	26	38	25	37
Ortaokul Mezunu	1	1	—	—
Lise ve Dengi	—	—	—	—
Okul Mezunu	22	33	21	30
Üniversite-Yüksek	—	—	—	—
Okul Mezunu	19	28	22	33
TOPLAM	68	100	68	100
Çalışıp – Çalışmadığı				
Çalışıyor	23	34	66	97
Çalışmıyor	45	66	2	3
TOPLAM	68	100	68	100
Aylık Gelirin yetip-yetmediği				
Yetiyor	46	68	49	72
Yetmiyor	22	32	19	28
TOPLAM	68	100	68	100
Çocuk Sayısı				
1.	29	43	29	43
2.	33	48	33	48
3.	6	9	6	9
TOPLAM	68	100	68	100
Anne-Baba Tutumu				
Otoriter	14	21	19	28
Demokratik	54	79	49	72
TOPLAM	68	100	68	100
Çocuğun Bağımsız davranışlarını Karşılama Düzeyi				
Bağımsızlığını Desteklerim	20	31	27	41
Ne yapacağını gözetlemekle yetinirim	38	54	23	37
Bana Bağılı Olmasını İsterim	10	15	17	22
TOPLAM	68	100	68	100

Tablo 2. Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Aşırı Annelik, Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma, Ev Kadınlığını Reddetme, Karı-Koca Geçimsizliği ve Baskı ve Disiplin Boyutları ile Çocukların Yaratıcı Yetenekleri Arasındaki İlişki

Tutumlar	PARI 1	PARI 2	PARI 3	PARI 4	PARI 5	Akıcılık	Esneklik	Orijinallik
PARI 1 Aşırı Annelik boyutu								
PARI 2 Demok. Tutum boyutu	0.25							
PARI 3 Ev Kad. Reddet. boyutu	405 **	0.91						
PARI 4 Geçimsizlik boyutu	379 **	.134	503 **					
PARI 5 Baskı-disiplin boyutu	818 **	110	.372 **	.318 **				
Akıcılık	- .099	.073	- .172	- .039	- .035			
Esneklik	.058	.114	.043	.102	.117	.693 **		
Orijinallik	.042	.012	.213 *	-.90	.034	.310 **	.247 *	
Det. Girme	.188 *	.092	.072	.155	.228 *	.103	.039	.172

SONUÇ

1. Araştırma bulgularına göre anne-babalar genç, eğitilmiş, çocuk yetiştirme konusunda bilinçli, demokratik tavırlı, ekonomik açıdan iyi durumdadırlar.

2. Annenin çocuk yetiştirme tutumu ve çocuğun yaratıcılık düzeyi ile ilgili olarak;

a) Ev kadını Reddetme Boyutu (PARI 3) ile çocuğun orijinallik puanı arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı,

Tablo 3. Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Aşırı Annelik, Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma, Ev Kadınlığını Reddetme, Karı-Koca Geçimsizliği ve Baskı ve Disiplin Boyutları ile Çocukların Yaratıcı Yetenekleri Arasındaki İlişki

Tutumlar	PARI 1	PARI 2	PARI 3	PARI 4	PARI 5	Akıcılık	Esneklik	Orijinallik
PARI 1 Aşırı Annelik boyutu								
PARI 2 Demok. Tutum boyutu	-.147							
PARI 3 Ev Kad. Reddet. boyutu	344 **	.149						
PARI 4 Geçimsizlik boyutu	252 *	0.28	.373 **					
PARI 5 Baskı-disiplin boyutu	725 *	.227 *	.123	.147				
Akıcılık	0.14	0.43	0.41	0.51	0.74			
Esneklik	.167 *	.091	.229 *	.160	.024	.693 **		
Orijinallik	.068	0.54	.142	.071	.000	.310 **	.247 *	
Det. Girme	.175	.119	.142	.124	.206	.103	.039	.172

b) Baskı ve Disiplin Boyutu (PARI 5) ile çocuğun Detaylara Girme puanı arasında $p<0.05$ anlamlı ve ters yönlü,

c) Aşırı Annelik Boyutu (PARI 1) ile çocuğun Detaylara Girme puanı arasında $p<0.05$ anlamlı ve ters yönlü bir ilişki görülmüştür.

3. Babanın Çocuk Yetiştirme Tutumu ve çocuğun yaratıcılık düzeyi ile ilgili olarak:

a) Babanın Aşırı Annelik Boyutu (PARI 1) ile çocuğun Esneklik puanı arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı; çocuğun detaylara girme puanı arasında $p<0.05$ anlamlı ve ters yönlü bir ilişki

olumlu yönde etkilemektedir. Babanın çocuğuna karşı daha az kontrollü davranması ve bağımsızlığını desteklemesi çocuğun düşüncelerinde daha esnek ve orijinal olmasını sağlamaktadır.

6. Babanın çocuk yetiştirme tutumlarından baskı ve disiplin boyutu (PARI 5) ile çocuğun detaylara girme puanı arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki vardır. Bu bulgu, benzer tutumlar sergileyen annelerin çocuklarında da ortaya çıkmıştır. Babanın da anne gibi çocukla ilişkilerinde otoriter olması çocuğun ayrıntılı düşünmesini engellemektedir.

7. Annenin ve babanın çocuk yetiştirme boyutları arasındaki ilişkiler bulgular kısmında da ayrıntısıyla verilmiştir. Annenin ve babanın çocuk yetiştirme tutumlarının alt boyutları birbirlerinden etkilenmektedir. Bu durumda anne-baba tutumlarından çocuğun yaratıcı yeteneklerinin etkilenmesi konusunda anne-babaların bilinçlendirilmesi gerekir.

8. Öğrencilerin akıcılık puanları ile esneklik ve orijinallik puanları arasında $p<0.01$ düzeyinde; esneklik puanları ile orijinallik puanları arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu veri, yaratıcı çocuğun her alanda yaratıcılık puanlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Akıcılık, esneklik, orijinallik yetenekleri birbirlerini olumlu yönde etkilemektedir.

ÖNERİLER

1. Anne-babalar ve eğitimciler yaratıcı etkinliklerde çocuğun özgün ve farklı çalışmalarını desteklemelidir.

2. Çocuğun yaratıcı etkinlikleri kendi yetenek, ilgi, beceri ve gelişim düzeyine göre değerlendirilmelidir.

3. Yaratıcılık özgür bir ortamda gelişir. Anne-baba ve öğretmenler demokratik bir ortam hazırlayarak çocukların kendilerini kolayca ifade etmelerini sağlamalıdır.

4. Çocuktan yeteneğinin üstünde bir başarı beklenmemelidir.

5. Okulöncesi eğitim programları çocukların yaratıcı yeteneklerini geliştirici nitelikte yeniden düzenlenmelidir. Programlarda, çocukların yaratıcılıklarını geliştirici etkinliklere daha çok yer verilmelidir.

6. Okulöncesi eğitim kurumlarında çevre düzenlemesi çocukların yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalı ve geliştirmelidir.

7. Okulöncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin yaratıcılık eğitimi alanında daha bilinçli yetiştirilmesi gerekir.

8. Anne-babanın, çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun yaratıcılığına olan etkisi konusunda anne-babalar için kurslar, seminerler ya da konferanslar düzenlenmelidir.

Kaynaklar

- Açıkgöz, K (1996). Etkili Öğrenme ve Öğretme, Kanyılmaz Matbaası, İzmir.
- Akbaş, A. (1989). Ergenlerin Kendilerini Gerçekleştirme Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Argun, Y. (1995). Anne-babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Ortaokul Öğrencilerinin Denetim Odağı Üzerine Etkileri. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D., İzmir.
- Bentley, T. (1999). Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Yaratıcılık, Hayat Yayıncılık, İstanbul.
- Geçtan, E. (1993). İnsan Olmak, 13. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gönen, M ve ark. (1998) Çocuklar için Yaratıcı Etkinlikler, Ankara.
- Guilford, J.P (1968). Intelligence Creativity And Educational Implications, First Edition, The British Printing Corporation.
- Güven, Y. (1999). Erken Çocuklukta Yaratıcılık Yeteneğini Tanıma ve Geliştirme. R. Zembat (Editör) Okul Öncesi Eğitiminde Temel Kavramlar (109-124). Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

EXAMINING THE EFFECT OF MOTHERS' EDUCATIONAL STATUS IN CHILDREN'S SELF-CARE ABILITIES

ÇOCUKLARIN ÖZ BAKIM BECERİLERİNDE ANNELERİNİN ÖĞRENİM DURUMLARININ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Serap DEMİRİZ* - Çağlayan DİNÇER**

ABSTRACT

Mothers take a great deal of responsibilities in first six years of life when the child development is fast, the structure of personality and characteristic qualities start settling and children are aware of some self-care abilities. This research aims to examine the effect of mothers' educational status in childrens' settlement in self-care abilities during their pre-school years.

The exemplification of the research, which was done in Ankara, Turkey consists of 514 mothers - 172 of whom primary and secondary school, 140 high school, 202 university graduates - having 5-6 year' old children. As a material of collecting data, a questionnaire, which was improved by researches through the data of the related parts of the Test of Seattle, Portage Check List, Denver II Developmental Screening Test, was used and preusage of it has been tested. The data has been collected by application of the questionnaire on mothers face to face. The data is analyzed by chi-square, one way variance analysis and Student Newman Keuls Test.

In the findings of the research, it has been found in chi-square analysis that there is a meaningful statistical difference between mother's educational status and children's behaviours related to self-care abilities such as eating, (un)dressing, cleanliness, toilet, tidiness, avoiding danger. Besides, being compared to the children's total point of self-care, a meaningful difference ($p < 0.001$) has been found in accordance with the mother's educational status. It is been proved that the average of the total point of children's self-care, the points of children whose mothers are primary and secondary school graduates are lower than the ones whose mothers are high school or university graduates.

These results show that mother's educational status is an important factor for children to acquire self-care abilities.

Key words: Self-Care abilities, Pre-school children, Mother's educational status.

ÖZET

Gelişimin hızlı olduğu, karakter ve kişilik yapısının şekillenmeye başladığı, öz bakım becerilerinin kazandırıldığı yaşamın ilk altı yılında, annelere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu çalışma, öğrenme potansiyelinin yüksek olduğu okulöncesi yıllarda, çocukların öz bakım becerilerini kazanmada annelerin öğrenim durumlarının etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini Ankara ilindeki 5-6 yaş çocuğuna sahip 172 ilköğretim, 140 lise, 202 üniversite mezunu olmak üzere toplam 514 anne oluşturmaktadır. Veri toplamaya aracı olarak; Seattle Testi, Portage Kontrol Listesi ve Denver II Gelişimsel Tarama Test'inin öz bakım ile ilgili bölümlerinden yararlanılarak araştırmacılar tarafından geliştirilen ve ön denemesi yapılarak düzenlenen anket formu kullanılmıştır. Veriler, düzenlenen anket formunun annelerle yüzyüze görüşülerek uygulanması yoluyla toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, ki-kare (χ^2), tek yönlü varyans analizi ve Student-Newman Keuls Testi kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara çocukların yemek yeme, giyinme – soyunma, temizlik, tuvalet, tertip-düzen tehlikelerden korunma gibi öz bakım becerileriyle ilgili bir çok davranış ile annelerinin öğrenim durumları arasında yapılan ki-kare (χ^2) analizinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Çocukların öz bakım toplam puanları, annelerin öğrenim durumlarıyla karşılaştırıldığında da anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0.001$). Anneleri ilköğretim mezunu olan çocukların öz bakım toplam puan ortalamalarının, anneleri lise ve üniversite mezunu olanlara göre daha düşük olduğu saptanmıştır.

Bu sonuçlar, annenin öğrenim durumunun yükselmesinin çocuğun öz bakım becerilerini kazanmasında önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Özbakım becerileri, Okul öncesi dönem çocuğu, Annenin öğrenim durumu.

* Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi Yaygın Eğitimi Fakültesi Çocuk Gelişimi Yaygın Eğitim Anabilim Dalı

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı.

According to the data that is given in Table-1, but children's self-care abilities about eating to mother's educational status, it is found there is a significant difference between father's behaviour and mother's educational status in choosing the correct tool to eat ($p<0.001$), eating meal using the spoon and fork correctly ($p<0.001$), wanting to eat by hands ($p<0.01$), using knife to smear something (butter, etc.) on bread ($p<0.01$), chopping soft

food (meat ball, etc.) by knife ($p<0.01$), taking food in her plate ($p<0.05$), holding and carrying full tray ($p<0.05$), filling the glass with water without spilling ($p<0.001$), carrying the glass of water without spilling ($p<0.001$), leaving half of food in the plate ($p<0.01$), obeying the table rules ($p<0.01$). According to these results, it can be stated that the higher mother's educational statue increases, the more successful children are in self care abilities related to eating. Güneyli (1988: 37) who has done a research

BEHAVIOURS RELEVANT TO EATING	PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL GRADUATE (n:172)			HIGH SCHOOL GRADUATE (n:140)			UNIVERSITY GRADUATE (n:202)			P
	Sometimes %	Often %	Always %	Sometimes %	Often %	Always %	Sometimes %	Often %	Always %	
Chooses the correct tool to eat (spoon, fork, knife)	20,9	16,3	62,8	5,7	15,0	79,3	3,5	16,3	80,2	P<0,001
Eats her meal using the spoon and fork correctly	20,3	23,8	55,8	5,0	17,1	77,9	8,4	23,8	67,8	P<0,001
Wants to eat by her hands	86,0	9,9	4,1	90,0	5,0	5,0	96,5	2,0	1,5	P<0,01
Uses the knife to smear something on bread (butter, etc.)	60,5	23,3	16,3	43,6	21,4	35,0	44,6	25,2	30,2	P<0,01
Chops soft food (meat ball, etc.) by knife	69,8	19,2	11,0	55,7	25,7	18,6	49,0	31,2	19,8	P<0,01
Takes the food in her plate	54,1	27,9	18,0	61,4	19,3	19,3	46,5	26,2	27,2	P<0,05
Passes the service plate to somebody	73,3	19,2	7,6	75,7	15,0	9,3	68,3	20,3	11,4	P>0,05
Holds and carry full tray	76,2	16,3	7,6	77,1	12,1	10,7	63,9	19,3	16,8	P<0,05
Fills the glass with water without spilling out	52,9	26,2	20,9	30,7	25,0	44,3	22,3	45,0	32,7	P<0,001
Carries a glass of water without spilling	48,8	32,0	19,2	39,3	31,4	29,3	19,3	44,1	36,6	P<0,001
Washes her own fruit and prepares it to eat (tangerine, banana, etc.)	68,0	15,7	16,3	58,6	22,1	19,3	63,9	19,8	16,3	P>0,05
Prepares her own sandwich	83,7	11,6	4,7	85,7	8,6	5,7	88,6	5,9	5,4	P>0,05
Opens box of milk and packet of biscuit	52,9	24,4	22,7	48,6	22,9	28,6	47,0	31,2	21,8	P>0,05
Finishes her meal on normal time	50,6	30,8	18,6	58,6	28,6	12,9	58,9	29,2	11,9	P>0,05
Does not finish all her meal.	69,2	19,2	11,6	77,9	15,7	6,4	68,3	27,7	4,0	P<0,01
Leaves half of the food in her plate										
Obeys the table rules (eating with closed mouth, etc.)	28,5	37,8	33,7	18,6	28,6	52,9	18,3	38,1	43,6	P<0,01

BEHAVIOURS RELEVANT TO EATING	PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL GRADUATE (n:172)			HIGH SCHOOL GRADUATE (n:140)			UNIVERSITY GRADUATE (n:202)			P
	Sometimes %	Often %	Always %	Sometimes %	Often %	Always %	Sometimes %	Often %	Always %	
Chooses the correct tool to eat (spoon, fork, knife)	20,9	16,3	62,8	5,7	15,0	79,3	3,5	16,3	80,2	P<0,001
Eats her meal using the spoon and fork correctly	20,3	23,8	55,8	5,0	17,1	77,9	8,4	23,8	67,8	P<0,001
Wants to eat by her hands	86,0	9,9	4,1	90,0	5,0	5,0	96,5	2,0	1,5	P<0,01
Uses the knife to smear something on bread (butter, etc.)	60,5	23,3	16,3	43,6	21,4	35,0	44,6	25,2	30,2	P<0,01
Chops soft food (meat ball, etc.) by knife	69,8	19,2	11,0	55,7	25,7	18,6	49,0	31,2	19,8	P<0,01
Takes the food in her plate	54,1	27,9	18,0	61,4	19,3	19,3	46,5	26,2	27,2	P<0,05
Passes the service plate to somebody	73,3	19,2	7,6	75,7	15,0	9,3	68,3	20,3	11,4	P>0,05
Holds and carry full tray	76,2	16,3	7,6	77,1	12,1	10,7	63,9	19,3	16,8	P<0,05
Fills the glass with water without spilling out	52,9	26,2	20,9	30,7	25,0	44,3	22,3	45,0	32,7	P<0,001
Carries a glass of water without spilling	48,8	32,0	19,2	39,3	31,4	29,3	19,3	44,1	36,6	P<0,001
Washes her own fruit and prepares it to eat (tangerine, banana, etc.)	68,0	15,7	16,3	58,6	22,1	19,3	63,9	19,8	16,3	P>0,05
Prepares her own sandwich	83,7	11,6	4,7	85,7	8,6	5,7	88,6	5,9	5,4	P>0,05
Opens box of milk and packet of biscuit	52,9	24,4	22,7	48,6	22,9	28,6	47,0	31,2	21,8	P>0,05
Finishes her meal on normal time	50,6	30,8	18,6	58,6	28,6	12,9	58,9	29,2	11,9	P>0,05
Does not finish all her meal.	69,2	19,2	11,6	77,9	15,7	6,4	68,3	27,7	4,0	P<0,01
Leaves half of the food in her plate										
Obeys the table rules (eating with closed mouth, etc.)	28,5	37,8	33,7	18,6	28,6	52,9	18,3	38,1	43,6	P<0,01

Examining Table 3 which displays the distribution of children's self-care abilities relevant to cleanliness due to mother's educational status, it is found that there is a significant statistical difference between mother's educational status and child's behaviours in washing-drying hands and face without spilling and getting any help ($p<0.05$), washing -drying hands and face before and after meals ($p<0.05$), brushing teeth at least once a day without any help ($p<0.001$) and brushing teeth twice a day without being reminded ($p<0.01$), closing mouth with her hands while sneezing ($p<0.05$), blowing and wiping nose without getting any help and being reminded ($p<0.05$), arranging the heat of water in bath ($p<0.001$), brushing hair without any help ($p<0.01$), drying hair with a hairdryer ($p<0.05$), distinguishing dirty and clean clothes ($p<0.001$). These results show that mothers pay great attention to children's self-care abilities when their educational status increase.

Analysing Table 4 which displays the distribution of children's self-care abilities relevant to toilet habits due to mother's educational status, it is found that there is a significant difference between mother's educational status and child's behaviours in going to toilet on time and taking off the clothes ($p<0.001$), supplying toilet need ($p<0.01$), getting cleaned by using toilet paper without any help ($p<0.01$), flushing toilet ($p<0.001$), washing hands with a soap after supplying need ($p<0.001$). It is observed that as mother's educational status increases child's self-care abilities of toilet get better.

Analysing Table 5 which distinguishes children's self-care abilities of tidiness and neatness due to mother's educational status, it is found that there is a significant statistical difference between mother's educational status and child's behaviour of folding up pyjamas. 12.8 % of children whose mothers are primary

Table 3. The distribution of children's self-care abilities relevant to cleanliness due to mothers' educational status (n=514)

BEHAVIOURS RELEVANT TO CLEANLINESS	PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL GRADUATE (n:172)			HIGH SCHOOL GRADUATE (n:140)			UNIVERSITY GRADUATE (n:202)			P
	Sometimes %	Often %	Always %	Sometimes %	Often %	Always %	Sometimes %	Often %	Always %	
Washes and dries her hands and face without spilling and getting any help	36,6	27,9	35,5	32,9	37,9	29,3	28,7	44,6	26,7	$P<0,05$
Washes and dries her hands before and after meals	43,6	31,4	25,0	32,9	34,3	32,9	26,2	39,1	34,7	$P<0,05$
Brushes her teeth at least once a day without any help	51,7	27,9	20,3	34,3	32,9	32,9	24,8	25,7	49,5	$P<0,001$
Brushes her teeth twice a day without being reminded	80,2	8,7	11,0	72,1	14,3	13,6	68,3	22,8	8,9	$P<0,01$
Closes her mouth with her hands while sneezing	28,5	30,2	41,3	30,0	27,1	42,9	31,7	39,1	29,2	$P<0,05$
Wipes her nose with a handkerchief	20,3	24,4	55,2	12,1	33,6	54,3	12,9	35,1	52,0	$P>0,05$
When reminded, blows and wipes her nose near the tap without any help	28,5	24,4	47,1	39,3	32,9	27,9	37,1	27,2	35,6	$P<0,05$
Arranges the heat of water in bath	79,1	8,1	12,8	67,1	10,7	22,1	58,9	21,8	19,3	$P<0,001$
Brushes her hair without any help	29,7	37,2	33,1	27,1	25,0	47,9	36,1	19,8	44,1	$P<0,01$
Dries her hair with a hair drier by herself	78,5	7,0	14,5	74,3	12,9	12,9	64,4	14,9	20,8	$P<0,05$
Distinguishes her dirty and clean clothes	52,9	22,1	25,0	40,0	20,7	39,3	27,2	29,2	43,6	$P<0,001$

The distribution of children's self-care abilities of cleanliness due to mother's educational status is seen in Table 6. While there is not any statistical significant difference between mother's educational status and preventing themselves from danger in children's playgrounds ($p>0.05$), there is a statistical significant difference between mother's educational status and children's behaviours of preventing themselves from all kinds of dangerous things (flammable, poisonous, sharp things, etc.) ($p<0.05$), sitting at the back seat of car ($p<0.001$), fastening the seat belt in the car ($p<0.001$). In the research that is done by Gümüş (1979) to determine childhood accidents, it is observed that 90.0 % of the injuries such as poisonings, scalds and injuries occur at home. It is found that falling (74.2 %) takes the first place of the most common home accidents, and then scalds (19.1 %) follow it in the second place (Algier, 1985). Erkal and Şafak (1994) also determined that the most common injuries that are seen in pre-school period are poisonings (43.9 %). Ünlü (1988) has determined that people need to be educated in order to prevent home accidents. By educating 562 people, Ünlü examined the effect of education on people and emphasised how important it is to educate people in order to prevent themselves from home accidents.

Conclusion and Suggestions

The research in which children's self-care abilities due to mother's educational status are examined; a significant difference is found when the total points of children's self-care abilities are compared due to mother's educational status ($p<0.001$). When considered total average point of children's self-care abilities can be observed that those of whose mothers' educational status are of primary and secondary school have lower points than those of high school and university graduates.

These results show us that mothers who have higher educational status are more effective on children to acquire self-care abilities. For this reason, as a society, women's education should be highlighted, girls should be educated up to higher education levels and they should be motivated.

Children take their parents as models, thus, while making children acquire self-care abilities, parents should behave as models in subjects such as cleanliness, neatness, eating by remembering the importance of learning as taking models at early ages.

Parents can easily and immediately provide the needs of their children's self-care, however, it shouldn't be forgotten that this situation may lead children to be dependent and feel lack of self-confidence. Thus, we should remember that children should be given opportunities to improve their self-care abilities

Table 6. The distribution of children's self-care abilities relevant to avoiding danger due to mother's educational status (n=514)

BEHAVIOURS RELEVANT TO AVOIDING DANGER	PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL GRADUATE (n:172)			HIGH SCHOOL GRADUATE (n:140)			UNIVERSITY GRADUATE (n:202)			P
	Sometimes %	Often %	Always %	Sometimes %	Often %	Always %	Sometimes %	Often %	Always %	
Prevents herself from danger in the children's playground	33,1	36,0	30,8	27,1	42,9	30,0	22,3	43,6	34,2	$P>0,05$
Prevents herself from all kinds of dangerous things (flammable, poisonous sharp things, etc.)	34,9	37,2	27,9	28,6	35,7	35,7	20,3	45,5	34,2	$P<0,05$
Sits at the back seat in the car	31,4	30,2	38,4	17,1	26,4	56,4	5,4	13,4	81,2	$P<0,001$
Fastens her seat belt in the car	54,6	24,4	20,9	37,8	25,7	36,4	39,1	15,3	45,5	$P<0,001$

ÇOCUKLARIN DENETİM ODAĞI İLE ANNELERİNİN DENETİM ODAĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

(A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDREN'S LOCUS OF CONTROL AND THEIR MOTHER'S FOCUS OF CONTROL)

Fatma ALİSİNANOĞLU* - İlkey ULUTAŞ**

ÖZET

Denetim odağı kişinin olayları yönlendirme odağı biçiminde açıklanabilir. Birçok kişilik özelliği gibi denetim odağının temelleri de çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Çocuğun davranışları sonucu anne-baba ve öğretmeni gibi yakın çevresindeki kişilerden aldığı ödül ve cezalar onun denetim odağına biçim verebilmektedir. Çocuğun anesi onun doğumundan itibaren bakımı, sağlığı ve eğitimi gibi sorumlulukların en büyük kısmını yürüten bir kişi olarak denetim odağını da etkilemesi kaçınılmaz olabilmektedir. Bu araştırma çocukların denetim odağı ile annelerinin denetim odağı arasındaki ilişkiyi incelemek ve cinsiyet, yaş, doğum sırası vb. gibi değişkenlerin çocukların denetim odaklarında farklılığa neden olup olmadığını araştırmak amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların denetim odağı ile annelerinin denetim odağı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişkinin olduğu, kardeş sayısının da çocukların denetim odağı puan ortalamalarında istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denetim odağı, içten denetim, dıştan denetim, çocukluk yılları.

ABSTRACT

Locus of control may be taken into consideration as an individual guiding way of event. Like many of the characteristic properties, the fundamental of locus of control are also based on the individual's childhood. Rewards and punishment which are given to children by their parents, teachers and others in the manner of the locus of control. A mother of a child inevitably find her self in locus of control for she has had many responsibilities in bringing up their children, since the date of the birth. This study was aimed to research the relationship between children's locus of control and their mothers's locus of control and the effects of some variables such as gender, number of sibling, mother education etc. on children locus of control averages. As a result there was positively significant correlation between children and their mothers's locus of control. Furthermore it's confirmed that number of sibling play an important role on children locus of control averages.

Key Words: Locus of control, internal locus of control, external locus of control, childhood.

Birey sosyal gelişim süreci içinde çocukluk-tan itibaren çevresindeki kişileri ve olayları gözleyerek, hangi davranışların hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışlarından kaynaklandığı konusunda oldukça tutarlı beklentiler geliştirmektedir. Günlük yaşamında meydana gelen olaylarda yakın kişilerden aldığı olumlu veya olumsuz tepkiler (ödül

ve ceza) çocuğun "denetim odağı" eğilimini belirlemektedir. (Lefcourt 1982, Yeşilyaprak 1988, Strickland 1989, Rotter 1990).

Sosyal öğrenme kuramında "beklenti" kavramının bir sonucu olarak ilk kez Rotter tarafından öne sürülen denetim odağı kavramının önemli bir kişilik boyutunu oluşturduğu düşünülmektedir (Lefcourt 1982, Strickland 1989, Rotter 1990).

* Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Teknikokullar / ANKARA

** Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi Yaygın Eğitimi Anabilim Dalı Gölbaşı / ANKARA

Bazı çocuklar anne-babalarının otoritele-
rine boyun eğmeyi seçmektedirler. Otoriteyle
baş etmek için boyun eğmekte ve otoritenin
kendinden istediği davranışların dışına çıkmamaktadırlar. Özellikle cezanın şiddetli olduğu
ortamlarda, cezadan kurtulmak zor olduğu için
çocuklar zamanla otoriteye boyun eğmeyi
öğrenmektedirler. Bu çocukların çoğu yetişkin
olduktan sonra da otoriteye uymayı sürdürmek-
te ve nerede olurlarsa olsun gücü simgeleyen
her şeye karşı korktuklarından boyun eğe-
bilmektedirler. Yaşamları boyunca çocuk kalan,
otoriteye boyun eğen, kendi gereksinimlerini
görmezden gelen, kendi düşüncelerini savuna-
mayan bu çocuklar dıştan denetimli bireyler
olarak toplumda varlıklarını sürdürmektedirler
(Gordon 1996).

Otoriteye sorgusuz itaati bir erdem olarak
görmemek toplumda dıştan denetimli bireylerin
azalmasını sağlayacaktır. Başkalarına boyun
eğmeye koşullandırılan kişi, kendisini başka
birinin isteklerini yerine getiren bir araç olarak
görerek artık kendi yaptıklarından sorumlu ol-
madığını düşünebilmektedir (Gordon 1999).

Bu araştırmada farklı sosyo-ekonomik
düzeydeki ilköğretim okullarına devam eden on
yaş çocuklarının denetim odaklarında cinsiyet,
kardeş sayısı, doğum sırası, anne yaşı, anne
öğrenim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey gibi
bağımsız değişkenlerin farklılık yaratıp yarat-
madığının belirlenmesi ve çocukların denetim
odakları ile annelerinin denetim odakları arasın-
daki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Ankara il merkezindeki ilköğretim okullarına
devam eden on yaş grubu çocuklar araştır-
manın evrenini oluşturmaktadır. İlköğretim oku-
luna devam eden on yaş çocukları arasından
tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen alt sosyo
ekonomik düzeyden 30, orta sosyo-ekonomik

düzeyden 30 ve üst sosyo-ekonomik düzeyden
30 olmak üzere toplam 90 çocuk ve anneleri
araştırmaya alınmıştır. On yaşından büyük
olan, parçalanmış aileye sahip olan ve herhan-
gi bir özürü bulunan çocuklar araştırma kap-
samına alınmamıştır.

Çocukların denetim odaklarını belirlemek
amacıyla Nowicki-Strickland tarafından 1973'
de geliştirilmiş olan "Nowicki-Strickland Locus
of Control Scale for Children"ın Korkut (1986)'
un 19 maddesinin geçerlik ve güvenirlik çalış-
masını yapmış olduğu "Çocuklar için Nowicki-
Strickland Denetim Odağı Ölçeği", annelerinin
denetim odaklarını belirlemek amacıyla da
geçerlik ve güvenirliğini Dağ (1990)'ın yaptığı
altısı dolgu maddesi olmak üzere toplam 29
maddeden oluşan "Rotter'ın İç-Dış Kontrol
Odağı Ölçeği" kullanılmıştır. Her iki ölçekte de
dıştan denetime yönelik ifadelerle bir puan verilir
ve puanın düşük olması içten denetimi, yüksek
olması ise dıştan denetimi vermektedir. Çocuk-
lar İçin Denetim Odağı ölçeğinden alınabilecek
en düşük puan "0", en yüksek puan "19" iken,
Rotter'ın İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği'nden alı-
nabilecek en düşük puan "0", en yüksek puan
ise "23" tür.

Çocukların denetim odağı ile annelerinin
denetim odağı arasındaki ilişkiyi belirlemek
amacıyla "Korelasyon Katsayıları Önemlilik
Testi" yapılmıştır. Çocukların denetim odağı
puan ortalamalarında cinsiyetin farklılık yaratıp
yaratmadığı "t Testi" ile, kardeş sayısı, doğum
sırası, anne yaşı, anne öğrenim düzeyi ve sos-
yo-ekonomik düzey gibi değişkenlerin çocuk-
ların denetim odağı puan ortalamalarında fark-
lılığa neden olup olmadığı da "Varyans Analizi"
ile tespit edilmiştir. Varyans analizi sonucunda
farklılığın önemli bulunması halinde farklılığın
hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için
"Tukey HSD Testi" yapılmıştır.

Tablo 3. Araştırmaya Alınan Çocukların Doğum Sıraları ile Denetim Odağı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

DOĞUM SIRASI	N	DENETİM ODAĞI
İlk Çocuk	52	7.29 ± 0.36
Ortanca veya Ortancalardan birisi	10	7.60 ± 1.01
Son Çocuk	28	7.50 ± 0.53
VARYANS ANALİZİ		
SONUÇLARI	F=0.88	p>0.05

Tablo 3'den çocukların doğum sıralarına göre denetim odağı puan ortalamalarının birbirine oldukça yakın olduğu anlaşılmaktadır (İlk çocuk; 7.29 ± 0.36, ortanca çocuk; 7.60 ± 1.01, son çocuk; 7.50 ± 0.53). Yapılan varyans analizi sonucunda da doğum sırasının çocukların denetim odağı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir (p>0.05).

Tablo 4. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Yaşları ile Denetim Odağı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

ANNE YAŞI	N	DENETİM ODAĞI
25-30 Yaş	22	8.00 ± 0.72
31-35 Yaş	40	7.15 ± 0.40
36-40 Yaş	19	6.89 ± 0.43
41 ve Üstü Yaş	9	8.00 ± 1.11
VARYANS ANALİZİ		
SONUÇLARI	F=0.83	p > 0.05

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya alınan çocuklardan annelerinin yaşı 25-30 yaş olanlar ile 41 ve üstü yaş olan çocukların denetim odağı puan ortalamalarının diğer gruptakilerden daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir (25-30 Yaş 8.00 ± 0.72; 41 ve üstü yaş 8.00 ± 1.11). Fakat varyans analizi ile anne yaşının çocukların

denetim odağı puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir (p>0.05).

Bireylerin yetişkinlik dönemleri genç yetişkinlik, orta yetişkinlik ve ileri yetişkinlik olarak dönemlere ayrıldığında yirmili-otuzlu yaşlar genç, kırklı-atmışlı yıllar orta ve atmış ve ileri yaşlar ise ileri yetişkinlik dönemini oluşturmaktadır. Genç yetişkinlik yılları ebeveynlerin yeni aile kurdukları, sosyal rolleri tanımaya başladıkları ve tecrübelerinin arttığı bir dönemdir. Orta yetişkinlik yılları ise çalışma veriminin azaldığı, bazı fiziksel değişimlerin görülmeye başladığı ve tecrübelerin yerleştiği bir dönemdir. İleri yetişkinlik yıllarında verim daha fazla düşmüş ve birey bu değişikliklere uyum sağlamaya çalışmaktadır. Birey doğal olarak içinde bulunduğu gelişim döneminin ruhsal yapısını çevresindekilere sergileyebilmekte ve çocuklar da bundan etkilenebilmektedir. Anneleri 25-30 yaş ve 41 ve üstü yaşlarda olan çocukların denetim odağı puan ortalamalarının daha yüksek olmasının nedeni içinde bulundukları yetişkinlik dönemlerinden etkilenmeleri olabilir (Onur 1997).

Tablo 5. Araştırmaya Alınan Çocukların Anne Öğrenim Durumları ile Denetim Odağı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

ÖĞRENİM DURUMU	N	DENETİM ODAĞI
İlkokul Mezunu	43	7.67 ± 0.46
Ortaokul mezunu	10	8.10 ± 0.81
Lise Mezunu	28	7.04 ± 0.41
Yüksekokul Mezunu	9	6.33 ± 0.97
VARYANS ANALİZİ		
SONUÇLARI	F=1.00	p > 0.05

Tablo 5'de araştırmaya alınan çocukların anneleri yüksekokul mezunu olanların en düşük denetim odağı puan ortalamasına sahip olduğu (6.33 ± 0.97), anneleri ortaokul mezunu olan çocukların ise (8.10 ± 0.81) ile en yüksek dene-

Tablo 7. Araştırmaya Alınan Çocukların ve Annelerinin Denetim Odağı Puanlarına İlişkin Korelasyon Katsayısı Önemlilik Testi Sonuçları

	r	p
Çocuk Denetim Odağı- Anne Denetim Odağı	0.136	p < 0.05

Çocukların denetim odağı büyük ölçüde sürekli etkileşimde bulundukları aile ortamı içinde şekillenmektedir. Çocuk özellikle kişiliğinin oluşumunda anne ve babasını örnek almakta, onlarla özdeşleşmektedir. Bu öğrenme süreci içinde onun sevgiye, güvene yani çevresindekilere inanmaya, bağımsızlığa başka bir deyişle büyüdükçe bazı şeyleri kendi başına yapabilmeye ihtiyacı vardır. Anne baba tutumlarının en belirgin iki özelliği duygusal ilişki boyutu ile denetim boyutudur. Duygusal ilişki boyutu çocuğu merkez alan kabul edici tutumdan reddedici tutuma kadar, denetim boyutu da kısıtlayıcı tutumdan hoşgörölü tutuma kadar olan tutumları içine almaktadır (Yavuzer 1992).

Çocukların aşırı hoşgörölü ve az disiplinin olduğu bir ortamda yetiştirilmesi çocuğu bencil ve topluma karşı hale getirirken, katı bir disiplin ortamı çocuğun otoriteye bağımlı olmasına veya otoriteye karşı çıkmasına neden olabilmektedir. Çocuğun kendine özgü dünyasında bir birey olarak yaşamasına fırsat verildiği, karar verme, tercih yapma fırsatlarının verildiği, yeteneklerinin desteklendiği aile ortamında ise çocuğun içten denetimli birey olması kaçınılmaz olacaktır (Geçtan 1994)

Özellikle çocukla babadan fazla beraber olan annenin içten veya dıştan denetimli olması çocuğun da denetim odağı eğilimini etkileyebilmektedir. Anne çocukla olan etkileşiminde denetim odağını yansıtabilmekte, çocuk da zamanla annesinin denetim odağına yönelebilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma on yaş çocuklarının denetim odakları ile annelerinin denetim odakları arasındaki ilişkinin saptanması, çocukların cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, anne yaşı, anne öğrenim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlerin çocukların denetim odakları üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çocukların cinsiyeti, doğum sırası, annelerinin yaşları, öğrenim durumları, ve sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlerin çocukların denetim odağı puan ortalamalarında istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Çocukların kardeş sayılarının ise denetim odağı puan ortalamalarında istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olduğu ($p<0.05$) ve bu farklılığın tek çocuk olanlar ile 4 ve daha fazla kardeşi olanlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Çocukların denetim odakları ile annelerinin denetim odakları arasındaki korelasyon incelendiğinde ise çocukların denetim odakları ile annelerin denetim odakları arasında pozitif yönde önemli bir ilişki olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Kişiliğin önemli boyutlarından birisi olan denetim odağı tercihleri erken yaşlarda biçimlenmeye başlamaktadır. Çocuk denetim odağını anne ve babasını gözlemleyerek ve onlardan aldığı tepkilere göre belirlemektedir. Dolayısıyla erken yaşlarda çocuğun içten veya dıştan denetimli olması yakın çevresindeki iletişiminde bulunduğu insanların denetim odaklarıyla ilişkili olabilmektedir. Çocuk bu yaşlarda tercih ettiği denetim odağı biçimini ileriki yıllarda geliştirecek ve toplumda yerini alacaktır. Ancak çocuk çevresi tarafından içten denetimli olmaya yönlendirilmişse yaşamını kendi tercihleri ve yönetimi doğrultusunda yöneten, sosyal ve ruhsal açıdan sağlıklı birey olma özelliklerini, dıştan denetimli olmaya yönlendirilmişse başkalarının

- Li, F. (1997). Age differences in locus of control and self-monitoring in China. *Psychological Reports*, 81, 1089-1090.
- Mwamvenda, T. S. (1995). South-African graduate-students locus of control, gender differences and academic-performance. *Psychological Reports*, 77(2); 629-631.
- Njus D. M. and Brockway J. H. (1999). Perceptions of Competence and Locus of control for Positive and negative outcomes. *Personality and Individual Differences*, 26, 531-548.
- Nunn, G. D. (1987). Concurrent validity between children's locus of control and attitudes toward home, school and peers. *Educational and Psychological Measurement*, 47; 1087-1089.
- Onur, B. (1997). *Gelişim Psikolojisi*. 4. Baskı, İmge Kitabevi, 366 s., Ankara.
- Ralp, A., Merralls, R., Hart, L., Porter, C.S., and Suneo A.T. (1995). Peer interactions, self-concept, locus of control and avoidance of social situations of early adolescents. *Australian Journal of Psychology*, 47(2); 110-118.
- Rodgers, D. B. (1998). Supporting autonomy in young children. *Young Children*, 53 (3); 75-80.
- Rotter, J. B. (1990). Internal versus external control of reinforcement. *American Psychologist*, 45 (4); 489-493.
- Strickland, B. R. (1989). Internal-External Control Expectancies. *American Psychologist*, 44 (1); 1-12.
- Yeşilyaprak, B. (1988). *Lise Öğrencilerinin İçsel ya da Dışsal Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler*. Doktora Tezi (basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yavuzer, H. (1992). *Çocuk ve Suç*. Remzi Kitabevi, 6. Basım, 300s., İstanbul.

toplumsal kabullerinin artacağıdır. Ancak olumlu etkileşim, eğitsel çevrenin paylaşılmasından çok daha fazla şeyler gerektirmektedir. Sadece onlarla birlikte olmak, engelliler ile engelli olmayanlar arasında olumlu yaşantılar olacağını garantilememektedir (Ballard, Corman, Gottlieb ve Kaufman, 1986; Beh-Pajoo, 1991; Coryell, Holcomb ve Scherer, 1992).

Genel olarak engellilere yönelik tutumlarla ilgili araştırmalara baktığımızda, okul personelinin ve öğrencilerin engellilere özellikle de zihinsel ve duygusal/davranışsal engellilere yönelik tutumlarının olumsuz olduğunu görmekteyiz (Diken, 1998; 1973; Gottlieb, Corman ve Curci, 1984; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier ve Jones, 1988; Lombana, 1982; Mağden ve Artan, 1992; Roberts ve Pratt, 1987; Siegel, 1992a; 1992b; Smith, 1978; Şenel-Günayer, 1985). Öğretmenlerin engelli çocuklara ilişkin anlayışları ve tutumları, bu çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişmelerinde önemlidir. Bireysel farklılıklara ilişkin uygun bir bakış açısı olan, özel öğretim teknikleri ve yöntemleri hakkında bilgisi olan öğretmenler, engelli çocuklarla ilişkilerinde ve onları eğitmede daha yeterli olacaklardır. Ayrıca, öğretmenin engelli çocukları kabul etmesi, engelli olmayanların da, engelli akranlarına yönelik kabul edici ve olumlu tutumlarını kolaylaştıracak, böylece sınıfta bir kabul ortamı yaratılacaktır (Handlers ve Austin, 1980; Horne, 1985b; Jamieson, 1984; Lombano, 1982). Bu nedenle de öğretmenlerin yanısıra, çocukların yaşamında önemli yeri olan anababaların ve akranların olumsuz tutumlarını değiştirmeyi amaçlayan çalışmalar başlatılmıştır.

Tutum değiştirme araştırmalarında kullanılan teknikleri üç başlıkta toplayabiliriz; bilgilendirme (bilişsel yaklaşım), ilişki-etkileşim (duyuşsal yaklaşım) ve canlandırma-rol oynama (duyuşsal yaklaşım).

Engellilerle ilgili yanlış ya da yetersiz bilgilendirme, yanlış inançlar, önyargılar, gerçekçi olmayan beklentiler nedeniyle, onlarla nasıl ilişkiye gireceğini bilemeyen kişiler, genellikle engelli bireylerden kaçınmakta, korkmakta, onları aşırı korumakta ya da onlar üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaktadırlar. Onların yaşamları, kullandıkları araçlar, iletişim teknikleri, ilgileri, tercihleri, özellikleri ve engelli olmayanlara olan benzerlikleri vb. gibi konularda bilgi sahibi olmak, engelli olmayanların, engellilerle ilgili algılarını ve yanlış inançlarını değiştirecek, onlarla birlikte olma stresini azaltacaktır. Bilginin artmasıyla olumsuz kalıpyargılar azalacak ve olumlu tutumlar gelişecektir (Bak ve Siperstein, 1987; Beh-Pajoo, 1991; Cohen, 1977; İbrahim ve Herr, 1982; Lombano, 1980).

Bilgilendirme tutum nesnesiyle ilgili bir derse devam etme, bir panele ya da konferansa katılma, hizmetiçi eğitim programına devam etme, kitap ya da öykü okuma, bir tartışmaya katılma, film izleme gibi çeşitli şekillerde olmaktadır. Bazı araştırmalar bilgilendirme yoluyla öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının (Akçamete ve Kargın, 1994; Avcı, 1999; Higgs, 1975; İbrahim ve Herr, 1982; Kayaoğlu, 1999; Leyser, Cumblad ve Strickman, 1986; Özyürek, 1995; Rule, Killoran, Stowitschek, Innocenti ve Striefel, 1985; Yıkılmış, Şahbaz ve Peker, 1997, 1998), üniversite öğrencilerinin (Begap, 1968; Donaldson ve Martinson, 1977) ve engelli olmayan çocukların (Bak ve Siperstein, 1987; Baver, Campbell ve Troxel, 1985; Lazar, Gensley ve Orpet, 1971; Reiss, 1988; Turnbull ve Bronicki, 1986; White ve Randle, 1981) tutumlarında olumlu yönde değişiklikler yaratırken, bazılarında bilgilendirmenin tutumlarda değişmeye neden olmadığı gözlenmiştir (Aldridge ve Clayton, 1987; Çiftçi, 1997; Harris ve Shechtman, 1959; Russel ve Brynt, 1987; Shaddock, 1979). Bond ve Rosing (1973) ise bu yaklaşımın engelli olmayan çocuklarda olumsuz yönde tutum değişikliğine yol açtığını saptamıştır.

Araştırma Grupları

Araştırmanın verileri A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi Zihin Engelliler Öğretmenliği (ZEÖ), Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR), Bilgisayar Öğretmenliği (OÖÖ), Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (SBÖ) ve Sınıf Öğretmenliği (SÖ) bölümlerinin birinci sınıflarında okuyan öğrencilerden elde edilmiştir. Araştırmaya, yaşları 17-28 arasında 217 kız (%72.6), 82 erkek (%27.4) toplam 299 öğrenci ile başlanmıştır. Ön ve son testlere ilişkin veri kaybı nedeniyle analizler 174 kız, 60 erkek toplam 234 denekten elde edilen veriler ile sürdürülmüştür. Deneklerin cinsiyetlerine göre bölümlere dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Araştırmada Özel Eğitime Giriş dersini alan ZEÖ ve PDR bölümü öğrencileri deney gruplarını, bu dersi almayan BÖ, OÖÖ, SBÖ, SÖ bölümü öğrencileri ise kontrol gruplarını oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, deneklerin zihinsel engellilere yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla Sucuoğlu, Atay ve Çiftçi (1997) tarafından geliştirilen Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutumları Belirleme Ölçeği (ZEÇYTBÖ) kullanılmıştır. Maddelerin ayırtedicilik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla, ölçekten yüksek ve düşük puan alan

Tablo 1. Deneklerin Cinsiyetlerine Göre Bölümlere Dağılımları

Bölüm	Kız	Erkek	Toplam
ZEÖ	20	11	31
PDR	25	7	32
BÖ	12	14	26
OÖÖ	35	-	35
SBÖ	21	15	36
SÖ	61	13	74
Toplam	174	60	234

% 27’lik gruplar t testi ile kıyaslanmış ve tüm maddelerin iki grubu ayırdettiği saptanmıştır. Maddelerin ölçme gücünü belirlemenin bir diğer yolu olarak madde analizi yapılmış, madde toplam korelasyonları .40’ın altında olan maddeler elenmiş ve kalan 45 madde ile faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda elde edilen birinci faktör Zihinsel Engellilere Yönelik Genel Tutum (ZEKGT), ikincisi ise Zihinsel Engellilerin Eğitimlerine Yönelik Tutumlar (ZEEYT) olarak adlandırmışlardır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tümü için .93, birinci faktör için .93, ikinci faktör için .88’dir. İki yarım güvenirlik katsayıları ise aynı sıra ile .75, .81 ve .85’dir.

Ölçekte yer alan maddelerin 22’si olumlu, 17’si olumsuz ifadelerden oluşmaktadır. Olumlu maddeler 1: kesinlikle katılmıyorum, 5: kesinlikle katılıyorum; olumsuz maddeler ise 1: kesinlikle katılıyorum, 5: kesinlikle katılmıyorum şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 195, en düşük puan 39’dur. Ölçekten yüksek puan almak, zihinsel engellilere yönelik olumlu tutumu ifade etmektedir.

İşlem

1999-2000 eğitim-öğretim yılı güz döneminin ilk dersinde altı bölümün birinci sınıf öğrencilerine ZEÇYTBÖ uygulanmış ve böylece ön test verileri elde edilmiştir. Ön test verilerinin toplanmasından sonra, ZEÖ ve PDR bölümü öğrencilerinin her ikisi de yardımcı doçent olan iki öğretim üyesi tarafından 12 hafta süreyle haftada bir gün, üçer saat, toplam 36 saat olmak üzere Özel Eğitime Giriş dersini almışlardır. Her iki sınıfta da aynı içerik, tepegöz ve tartışmadan yararlanılarak, ders anlatma yoluyla verilmiştir. Diğer bölüm öğrencilerine ise hiçbir işlem yapılmamıştır. On iki hafta sonra, denek kaybını olabildiğince önlemek amacıyla dönemin bitmesine iki hafta kala son test verileri elde edilmiştir. Hem ön hem de son testleri olan denekler belirlenerek, bu deneklerden elde edilen veriler bilgisayara işlenmiş ve SPSS paket programıyla analiz edilmişlerdir.

Tablo 3. Bölümlere Göre Fark Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

BÖLÜM	Fark 1		Fark 2		Fark Top.	
	X	ss	X	ss	X	ss
ZEÖ	1.5484	6.66255	14.0323	14.5865	15.5806	18.1948
PDR	2.2500	10.0193	19.2813	18.22666	21.5313	26.0533
BÖ	-7.5769	7.4842	-.4231	8.3387	-8.0000	10.6883
OÖ	-7.4571	11.7181	.1429	8.0115	-7.3143	16.8502
SB	-4.9722	7.8285	3.8889	8.4879	-1.0833	12.5752
SÖ	-4.3514	6.7973	-.8493	13.0912	-5.2466	15.5034
Top.	-3.5855	9.0276	4.8240	14.4800	1.2275	20.1204

Araştırma gruplarının alt ölçeklerden ve ölçeğin tümünden aldıkları fark puanları arasında fark olup olmadığına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Araştırma Gruplarının Bölümlerine Göre Fark Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		KT	Sd	KO	F	P
Fark 1	Gruplar Arası	2958.224	5	591.649	8.415	.000
	Gruplar İçi	160.30.55	228	70.309		
	Toplam	189.888.79	223			
Fark 2	Gruplar Arası	13180.82	5	2636.164	16.874	.000
	Gruplar İçi	35462.97	227	156.225		
	Toplam	48643.79	232			
Fark Top.	Gruplar Arası	27597.57	5	5519.515	18.891	.000
	Gruplar İçi	66323.37	227	292.173		
	Toplam	93920.94	232			

Tablo 4'de de görüldüğü gibi bölümlerin hem alt ölçeklere hem de ölçeğin tümüne ilişkin fark puanları arasındaki farklar anlamlı bulunmuştur ($F_1 = 8.45$, $S_d = 5$ ve 228, $p < .000$; $F_2 = 16.874$, $S_d = 5$ ve 227, $p < .000$; $F_T = 18.891$, $S_d = 5$ ve 227, $p < .000$).

Gruplar arasındaki farkların kaynağına Scheffe çoklu karşılaştırmalar testi ile bakılmıştır. Bu durumda **genel tutumlar** alt ölçeğinde ZEÖ öğrencilerinin fark puanı ortalamalarının ($x = 1.5484$), BÖ ($x = -7.5769$) ve OÖÖ

($x = -7.4571$) öğrencilerinin fark puanı ortalamalarından (sırasıyla $p < .006$, $p < .003$); PDR öğrencilerinin fark puanı ortalamalarının da ($x = 2.2500$), BÖ ($x = -7.5769$), OÖÖ ($x = -7.4571$), SBÖ ($x = -4.9722$) ve SÖ ($x = -4.3514$) öğrencilerinin fark puanı ortalamalarından anlamlı olarak daha büyük olduğu saptanmıştır (sırasıyla $p < .002$, $p < .001$, $p < .031$, $p < .019$).

Zihinsel engellilerin **eğitimlerine yönelik tutumlar** alt ölçeğinde ZEÖ öğrencilerinin fark puanı ortalamalarının ($x = 14.0323$), BÖ ($x = -.4231$),

ölçeğinde (kızlar $x=18.2778$, erkekler $x=5.7273$, $t=2.353$, $p<.026$) ve ölçeğin tümünde (kızlar $x=26.6250$, erkekler $x=9.3000$, $t=2.371$, $p<.026$) erkeklerin puanlarından yüksek olduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada Özel Eğitime Giriş dersinin, öğretmen adaylarının zihinsel engellilere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Bu sonuç, bilgilendirmenin tutumlarda olumlu yönde değişiklikler yarattığını gösteren araştırma bulgularıyla tutarlıdır (Begap, 1968; Donaldson ve Martin, 1977; İbrahim ve Herr, 1982; Özyürek, 1995; Yıkılmış, Şahbaz ve Peker, 1998). Deney grubundakilerin bilgilendirme sonucunda, zihinsel engellilere yönelik tutumlarını, toplumdaki yargılara ve kalıpyargılara göre daha olumlu değerlendirdiklerini söyleyebiliriz. Bu bulgu, çevreden gelen bilginin, tutumların oluşumunda ya da değiştirilmesinde kullanılabileceği görüşünü desteklemektedir (Gottlieb, Corman ve Curci, 1984). İlgili yayınlarda genel olarak, ders anlatımının başarısız olmasına az rastlanmaktadır (Örn.; Aldridge ve Clayton, 1987; Yıkılmış ve ark., 1997; Shaddock 1979; Russel and Brynt 1987). Araştırmalar kazanılmış bilgi miktarıyla, engellilerin kabulü arasında da bir ilişki olduğu izlenimini vermektedir. Bazı araştırmalar, engellilerle ilgili çok bilgiye sahip olmakla, onlarla ilişkide olmak ve onlara yönelik olumlu tutumlara sahip olmak arasında karşılıklı ilişki olduğunu ileri sürmektedirler (Beh-Pajooh, 1991; Higgs, 1975; Lombano, 1980). Bunun yanısıra bilginin sunumunun etkili oluşu da tutum değişimini kolaylaştırmaktadır (Reiss, 1988). Bu çalışmada belki de ZEÖ öğrencilerinin doğrudan bu alanda çalışmaya aday olmaları, PDR öğrencilerinin ise hedef kitle ne olursa olsun, yardım mesleklerinden birine hazırlanıyor olmaları, her iki grubun farklılıklara ilişkin önceden varolan bilişlerinin, engellilerle ilgili bilgilendirmeler yoluyla pekiştirilmesine neden olmuş olabilir.

Sınıf ortamlarını, tutum geliştirmede önemli ortamlar olarak görebiliriz. Öğretmenlerin tutumlarının, sınıflarında bulunan öğrencilerinin tutumlarını etkilediğini ve öğretmen tutumlarıyla, engelli olmayan öğrencilerinin tutumları arasında ilişki olduğunu gösteren araştırmalar vardır (Horne, 1985a, 1985b). Bu nedenle, öğretmenlerin engelli çocuklara yönelik tutumlarının olumlu olması, onları kabul etmeleri çok önemlidir. Öğretmenlerin engellilerle ilgili bilgilerinin ve yaşantılarının zenginleşmesi, onların bilinmeyenlerle (engellilerle) karşılaştıklarında yaşadıkları korku ve huzursuzluğun ortadan kalkmasına ve engellileri farklı bir varlık olarak değil de, bir birey olarak görmeye başlamalarına yardım edecektir (Lombano, 1982).

A.B.D.de çeşitli alanlarda eğitim alan öğretmen adaylarının, özel eğitim alanıyla ilgili bir ders almaları zorunlu tutulmuştur. Ayrıca, öğretmen olanlar mesleğe yeniden başladıklarında, bu tip dersleri yeniden alarak sertifikalarını yenilemektedirler (Horne, 1985a). Ülkemizde de diğer öğretmenlik bölümlerinin programlarına özel eğitimle ilgili bir giriş dersinin koyulması, öğretmen adaylarının kaynaştırma uygulamalarının giderek arttığı sınıflarda, yeterli donanımından yoksun oldukları için ne yapacaklarını bilemez duruma düşmelerini engellemede bir önlem olarak düşünülmelidir. Horne (1985a), öğretmenlerin engelli çocuklarla çalışmak için sahip oldukları ya da gereksinim duydukları bilgi ve becerilerini inceleyen araştırmaların, öğretmenlerin gerekli donanımdan ve destekten yoksun oldukları sonucuna ulaşmıştır. Shotel ve arkadaşlarının 1972'de, Gickling ve Theobald'ın 1975'de yaptıkları araştırmalar ise öğretmenlere engellilerle çalışabilmeleri için gereksinim duyacakları destek hizmetler sağlandığında, onların kendilerini bu çocukları eğitmek için daha yeterli bulduklarını ve tutumlarının da olumlu yönde değiştiğini göstermiştir (Akt., Rule ve ark., 1985).

- Batu, S., Kırcaali-İftar, G., Uzuner, Y. (1988). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. 8. Özel Eğitim Kongresi, (92-114).
- Bauer, C.L., Campbell, N.J., Troxel, V. (1985). Altering attitudes toward the mentally handicapped through print and nonprint media. *School Library Media Quarterly*, 13(2), 110-114.
- Begap, M.J. (1968). The effect of differences in curricula and experiences on social work student attitudes and knowledge about mental retardation. *ED 029408*.
- Beh-Pajoo, A. (1991). The effects of social contact on college students' attitudes toward severely handicapped students and their educational integration. *Journal of Mental Deficiency Research*, 35, 339-352.
- Bond, J.H., Rosting, A. (1973). Measuring attitude change response to films. Observational report No: 7315. *ED 092104*.
- Burns, M., Storey, K., Certo, N.J. (1999). Effects of service learning on attitudes towards students with severe disabilities. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34(1), 58-65.
- Büyüköztürk, Ş. (2001). *Deneyisel Desenler*. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Christensen, L. B. (1988). *Experimental Methodology*. Allyn and Bacon, Inc., Boston.
- Civelek, H.A. (1990). *Eğitilebilir zihinsel özürli çocukların sosyal kabul görmelerinde normal çocukların bilgilendirilmelerinin ve iki grubun resim iş ile beden eğitimi derslerinde bütünleştirilmelerinin etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cohen, S. (1977). Improving attitudes toward handicapped. *Educational Forum*, 42, 9-20.
- Coryell, J., Holcomb, T.K., Scherer, M. (1992). Attitudes toward deafness. A. collegiate perspective. *American Annals of the Deaf*, 137(3), 299-302.
- Cronk, M.D. (1978). Attitude change toward trainable mentally retarded: Mainstreaming in reverse. *ED 15 8509*.
- Cronk, M.S. (1979). Attitude change toward trainable mentally retarded: Mainstreaming in reverse. *ED. 171007*.
- Çiftçi, İ. (1997). *Normal çocukları bilgilendirmenin zihinsel engelli yaşlılarına yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Diken, İ.H., (1998). *Sınıfında zihinsel engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihinsel engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.İ.B.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Donaldson, T. (1980). Changing attitudes toward handicapped persons: A review and analysis of research. *Exceptional Children*, 46(7), 504-514.
- Donaldson, J., Martinson, M.C. (1977). Modifying attitudes toward physically disabled persons. *Exceptional Children*, 43, 337-341.
- Erturan, N.C., Aslan, E. (1992). Anaokulu, İlkokul ve Orta Dereceli Okullara Öğretmen Olacak Üniversite Öğrencilerinin Özürli'lere Karşı Tutumları. 1. Özel Eğitim Kongresi, (68-77).
- Fenrick, N.J., Petersen, T.K. (1984). Developing positive changes in attitudes toward moderately/severely handicapped students through a peer tutoring program. *Education and Training of the Mentally Retarded*, April, 83-90.
- Gottlieb, J., Cohen, L., Goldstein, L. (1974). Social contact and personal adjustment as variables relating to attitudes toward EMR. *Training School Bulletin*, 71, 9-16.
- Gottlieb, J., Corman, L., Curci, R. (1984). Attitudes toward mentally retarded children. In R.L.Jones (Ed.) *Attitudes and attitude change in special education: Theory and practice*. (143-156). Virginia: CEC.
- Gülderen, N. (1997). *Normal çocuğa sahip anne-babaların işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.İ.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Handlers, A., Austin, K. (1980). Improving attitudes of high school students toward their handicapped peers. *Exceptional Children*, 47(3), 228-229.

- Ress, L.M., Spreen, O., Harnadek, M. (1991). Do attitudes towards persons with handicaps really shift over time? Comparison between 1975 and 1988. *Mental Retardation*, 29(2), 81-86.
- Roberts, C., Pratt, C. (1987). The attitude of primary school staff toward the integration on mildly handicapped children. *ED* 303240.
- Rosenbaum, P.L., Armstrong, R.W., King, S.M. (1987). Parental attitudes toward children with handicaps: New perspectives with a new measure. *Developmental and Behavioral Pediatrics*, 8(6), 327-334.
- Rule, S., Killoran, J., Stowitschek, J., Innocenti, M., Striefel, S. (1985). Training and support for mainstream day care staff. *Early Child Development and Care*, 20, 99-113.
- Russell, T., Bryant, C.A. (1987). The effects of a lecture training program and independent study on the knowledge and attitudes of students toward the mentally retarded offenders. *EJ* 357735.
- Shaddock, A.J. (1979). Sexuality and the mentally retarded: Attitudes and knowledge of participants in a one day seminar. *EJ* 227935.
- Siegel, J. (1992 a). Teachers' attitude toward their integrated learning handicapped students: Relationship to teacher perceptions of students' behavior. *ED* 359718.
- Siegel, J. (1992 b). Regular education teachers' attitudes toward their mainstreamed students. *ED* 354653.
- Smith, T.E.C. (1978). High school principals' attitude toward handicapped and the work study program. *ED* 153393.
- Stainback, S., Stainbach W. (1982). Influencing the attitudes of regular class teachers about the education of severely retarded students. *EJ* 285491.
- Stodden, R.A., Ianacone, R.N. (1975). The use of semantic differential to assess the perceptions and attitudes of preservice and advanced degree candidates toward various exceptionalities. *ED* 117899.
- Sucuoğlu, B., Atay, M., Çiftçi, İ. (1997). Zihinsel Engelli Öğrencilere Yönelik Öğretmen Tutumları Üzerine Bir Ölçek Çalışması. 7. Özel Eğitim Kongresi (39-46).
- Şenel-Günayer, H. (1995). Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(1), 33-39.
- Turnbull, A., Bronicki, G.J. (1986). Changing secondary graders' attitude toward people with mental retardation: Using kid power. *Mental Retardation*, 24(1), 44-45.
- White, M., Randle, S. (1982). The effects of an informational sensitization program on the attitudes of regular seventh grade students toward special education students. *Dissertation Abstract International* 43(1), 140A.
- Yıkımlı, A., Şahbaz, Ü., Peker, S. (1997). Hizmetiçi Eğitim Programlarının Öğretmenlerin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi. 7. Özel Eğitim Kongresi (33-38).
- Yıkımlı, A., Şahbaz, Ü., Peker, S. (1988). Özel Eğitim Danışmanlığı ve Kaynaştırma Dersini Alan Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi. 8. Özel Eğitim Kongresi (163-167).
- Zwiebel, A. (1987). Changing educational counselors' attitudes toward mental retardation: Comparison of two measurement techniques. *International Journal of Rehabilitation Research*, 10(4), 383-389.

ve bilişsel gelişimlerinin, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzey çocuklarından daha düşük olduğu belirtilmektedir. Bununla beraber bu farklılık, bebeklik döneminden sonra kendini göstermektedir (Ireton ve ark., 1970; Mussen ve ark., 1969; Seifert ve Hoffnung, 1987). Kırsal kesimde yapılan bir araştırmada yaş arttıkça bilişsel ve dil gelişimi maddelerinin tümünde başarılı olma oranının düşüş gösterdiği ortaya konmuştur (Temel ve ark., 1999a). Eğitim sonucunda ise alt sosyo-ekonomik düzey çocuklarının bilişsel gelişimlerinde önemli oranda ilerlemeler görülmektedir (Figurelli ve Keller, 1972). Ayrıca motor becerilerin gelişiminde cinsiyetten çok sosyo-ekonomik düzeyin daha etkili olduğu belirtilmiştir (Bowman ve Wallace, 1990). Bununla beraber pek çok çalışmada geniş ailelerden gelen çocukların sosyal gelişim açısından risk altında olduğu da savunulmaktadır (Hannan ve Luster, 1991).

Kırsal alandaki anne, babalar çocuklarıyla iletişimlerinde sözel olmayan bir dil kullanmaktadır (Mussen ve ark., 1969). Çocuklara kazanmaları gereken roller ise sadece model olarak gösterilmektedir. Ayrıca kırsal kesim çocukları daha kısa bir çocukluk dönemi yaşamakta, beş altı yaşlarına geldiklerinde onlardan tam bir yetişkin gibi davranmaları beklenmektedir. Çocukların yaşları ve cinsiyetlerine göre ise evin sorumlulukları paylaşılmaktadır. Kızlar evi toplama, köy çeşmesinden su taşıma, küçük kardeşe bakma sorumluluklarını alırken, erkek çocuklar tarlada çalışma ve hayvanları gütmeye gibi işler yapmaktadır (UNICEF, 1991).

Ülkemizde kırsal kesimde yaşayan ailelerle ve çocukların gelişim özellikleri ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı ile sınırlıdır (UNICEF, 1991). Oysa doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası sağlık ve bakım koşulları açısından risk altında oldukları çeşitli araştırmalarda belirlenen (Wachs ve ark., 1993) kırsal kesim çocuklarının, gelişim özelliklerinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma, kırsal kesimde yaşayan 0-72 ay çocuklarının psiko-motor, bilişsel, dil, sosyal-duygusal ve genel gelişim özelliklerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi amacıyla planlanmıştır.

YÖNTEM

Evren

Ankara iline bağlı tüm ilçelerin köyleri araştırma evrenini oluşturmaktadır.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından belirlenmiştir. Ankara'nın tüm ilçelerine bağlı 78 köy küme örnekleme yöntemiyle seçilmiş ve belirlenen bu köylerden, toplam 630 çocuk (0-72 ay çocukları) araştırma örneklemini oluşturmuştur. Çalışma 1994-1995 yıllarında yapılmıştır.

Kullanılan Araçlar

Araştırma verileri, Bilgi Formu ve Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA) ile toplanmıştır. Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA); psiko-motor (PMG), bilişsel (BG), dil (DG), sosyal-duygusal gelişim (SDG) olmak üzere dört alttest ve toplam 226 maddeden oluşmaktadır. Özbakım becerilerine ilişkin maddeler, sosyal-duygusal gelişim alt testinde yer almaktadır.

Araç yirmibir alt yaş aralığından oluşmaktadır. Bunlar, bir-oniki aylar arası birer aylık, onüç-yirmidört aylar arası üçer aylık, yirmibeş-otuzaltı aylar arası altışar aylık, otuzyediyetmişiki aylar arası ise onikişer aylık periyotlar şeklinde düzenlenmiştir.

İşlem

GEÇDA'nın güvenilirliği incelendiğinde, iç tutarlılığı .99, gözleyenler arası korelasyon değerleri ise .77 ile .99 arasındadır. Geçerlilik çalışması sonuçlarına bakıldığında ise aracın Denver Gelişimsel Tarama Testi ile korelasyon-

BULGULAR

Kırsal kesimde yaşayan 0-72 ay çocuklarının gelişim durumlarını saptamak amacıyla yapılan araştırmadan elde edilen bulgular aşağıda sıralanmıştır.

Demografik Bulgular

Tablo 1'de annelerin çoğunluğunun yirmiyirmidört yaşları arasında (%38.6), ilkokul mezunu (%78.1) ve ev hanımı (%98.6) olduğu, babaların çoğunluğunun ise yirmibeş-yirmi-

dokuz yaşları arasında (%38.2), ilkokul mezunu (%71.2) olduğu ve tarım ve hayvancılık ile uğraştığı (%38.1) ortaya çıkmıştır.

Tablo 2'de anne-babaların %17.5'inin akra- ba olduğu ve annelerin çoğunluğunun yaşayan iki çocuğa sahip olduğu (35.7) saptanmıştır. Ayrıca annelerin çoğunluğunun çocuğuna kolostrom verdiği (%90.8) ve doğumdan hemen sonra bebeklere anne sütü verildiği (%94.0) bulunmuştur.

Tablo 1. Anne Babaların Yaşlarına, Öğrenim Durumuna ve Mesleklerine Göre Dağılımı

Yaş	Anne		Baba	
	S	%	S	%
19 ve altı	72	11.4	5	0.8
20-24	243	38.6	134	21.3
25-29	190	30.2	241	38.2
30-34	86	13.7	148	23.6
35-39	23	3.7	57	9.0
40 ve üstü	16	2.4	45	7.1
Öğrenim Durumu				
Okur yazar değil	61	9.7	21	3.3
Okur yazar	27	4.3	16	2.5
İlkokul mezunu	492	78.1	449	71.2
Ortaokul mezunu	36	5.7	64	10.2
Lise ve dengi okul mezunu	12	1.9	65	10.4
Yüksekokul mezunu	2	0.3	15	2.4
Meslekler				
İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili diğer meslekler	1	0.2	138	21.9
Müşavirler, direktörler ve üst kademe yöneticileri	-	-	2	0.3
İdari personel vb. çalışanları	5	0.7	47	7.5
Ticaret ve satış personeli	-	-	12	1.9
Şahsi hizmet işlerinde çalışanlar	1	0.2	51	8.1
Tarımcı, hayvancı, ormancı, balıkçı ve avcılar	2	0.3	240	38.1
Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlar	-	-	92	14.6
Ev kadını	621	98.6	-	-
Emekli	-	-	48	7.6
Toplam	630	100.0	630	100.0

Tablo 5. Babaların Öğrenim Durumuna Göre Çocukların Aldıkları T Puanlarının Dağılımı

Öğrenim Durumu	N	$\bar{X}$	S.S.
Okur-yazar değil	21	46.58	10.26
Okur-yazar	16	46.51	9.52
İlkokul mezunu	449	49.92	9.85
Ortaokul mezunu	64	48.95	9.48
Lise ve yüksekokul mezunu	80	52.88	10.66

Tekyönlü Varyans Analizi $F=1.79$, $p>0.05$

Tablo 4 incelendiğinde, annelerin öğrenim durumuna göre çocukların aldıkları T puanları arasında farklılık olduğu görülmektedir. İlkokul, lise ve yüksekokul mezunu annelerin çocuklarının bu farklılığı yarattığı saptanmıştır ($p<0.05$).

Annelerin, yaş ve mesleklerine göre yapılan analizlerde ise anne yaşı ($F=1.90$, $p>0.05$) ve mesleği ($F=2.01$, $p>0.05$) ile çocukların aldıkları T puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Babaların öğrenim durumu ($F=1.79$, $p>0.05$), babaların yaşı ($F=2.43$, $p>0.05$) ve mesleğinin ($F=0.99$, $p>0.05$) çocuklarının gelişim puanları üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır.

Çocukların doğum sıralarına göre gelişimleri önemli bir farklılık göstermemektedir ($F=0.51$, $p>0.05$).

TARTIŞMA

Ülkemizde 0-6 yaş çocuklarıyla yapılan çalışmalarda gelişim açısından kız ve erkekler arasında fark bulunmamıştır (Erol ve ark., 1993; Demiral, 1992; Genç, 1992; Ömeroğlu ve Turla, 1992; Temel, 1992). Günümüzde, erkek çocuk istemenin hala yüksek oranlarda olmasına karşın (Kağıtçıbaşı, 1991; Yörükoğlu, 1993) dünyaya gelen çocuğun bakımında cinsiyetin öneminin azalmasından dolayı kız ve erkek çocukların gelişiminin anlamlı bir farklılık göstermediği düşünülmektedir. Kırsal kesimde annenin, çocuğunun zorunlu bakımı dışında çocuğuyla ilgilenecek zamana sahip olma-

masından dolayı, çocukların tümüne verilen hizmet eşit olmakta (Tezcan, 1993) ve dolayısıyla 0-6 yaşta çocukların gelişimi açısından cinsiyet, önemini yitirebilmektedir. Ayrıca kırsal kesimde kız çocuklarından 6-10 yaşları arasında yetişkin gibi davranmaları istendiğinden (Balamir, 1985) gelişimde 0-6 yaş döneminde değil daha sonraki dönemlerde farklılıklar gözlenebileceği düşünülmektedir.

Dünyada konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, okulöncesi yıllarda erkek ve kız çocuklarının ince ve kaba motor beceriler, IQ puanı, okumaya hazırlık ve konuşma becerilerinde aynı gelişmeyi gösterdikleri saptanmış ve çocuğun gelişiminde sosyo-ekonomik düzeyin cinsiyetten daha etkili olduğu belirtilmiştir (Bee, 1992; Bee, 1994; Bowman ve Wallace, 1990; Dickinson ve Snow, 1986; Figurelli ve Keller, 1972; Fisher, 1990; Mussen ve ark., 1969; Seifert ve Hoffnung, 1987).

Çalışmamızda, annelerin öğrenim durumu çocukların gelişiminde anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır. İlkokul ve lise-yüksekokul mezunu annelerin çocukları bu farkı yaratmaktadır. Annelerin %78.1'inin (492 anne) ilkökul mezunu olması bu sonucu etkilemektedir. Ancak diğer gruplardaki oranların düşük olması nedeniyle karşılaştırma yapmanın sağlıklı olmayacağı düşünülmektedir. Bununla beraber, lise ve yüksekokul mezunu annelerin oranının düşük olmasına karşın çocukların gelişiminin anlamlı farklılık yaratması dikkate değer bir bulgudur. Bu noktada eğitimin önemi ön plana çıkmaktadır denilebilir.

Babaların öğrenim durumunun çocukların gelişiminde etkili bir faktör olmaması; kırsal kesimde yaşayan çocukların eğitiminde, annelerin ve büyük kız kardeşlerin daha aktif rol alması ve babanın çocuğun eğitimine ilkökul döneminden sonraki yıllarda katılması ile bağlantılı olabilir (Yıldırak, 1990). Ayrıca Denver Gelişimsel Tarama Testi kullanılarak okulöncesi çocuklarıyla yapılan bir çalışmada babanın eğitiminin gelişim testi sonuçlarını etkilemediği belirtilmiştir (Yalçın ve ark., 1997). Bu bulgu araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

- Figurelli, J.C. ve Keller, H.R. (1972). The Effects of Training And Socioeconomic Class Upon The Acquisition of Conservation Concepts. *Child Development*, 43, 293-298.
- Fisher, L.H. (1990). The Effects of Teacher-Perceived Academic Achievement Ability, Socioeconomic Status, Gender and Sociability on the Private Speech of Kindergarten Student During the Performance of a Task. ERIC, ED 324105.
- Genç, Ş. (1992). Türkiye'de Köy ve Gecekonduarda Erken Çocukluk Gelişimi Araştırmasının Zihin Gelişimi Yönünden İncelenmesi. Türkiye'de Köy ve Gecekonduarda Erken Çocukluk Gelişimi Araştırması. Ders Aletleri Yapım Merkezi Matbaası, Ankara.
- Hannan, K. ve Luster, T. (1991). Influence of Parent, Child, and Contextual Factors on the Quality of the Home Environment. *Infant Mental Healthy Journal*, 12(1), 17-30.
- Hovardaoğlu, S. (1994). Davranış Bilimleri İçin İstatistik. Hatipoğlu Yayınları, Ankara.
- Ireton, H., Thwing, E. ve Gravem, H. (1970). Infant Mental Development and Neurological Status, Family Socioeconomic Status, and Intelligence At Age Four. *Child Development*, 41, 937-945.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1992). İnsan-Aile-Kültür (2.Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Magrab, P.R. (1992). Rural Issues in Planning Service For Young Children With Special Needs, ERIC, ED 358586.
- Mussen, P.H., Conger, J.J. ve Kagan, J. (1969). Child Development and Personality. Harper and Row Publishers, New York.
- Ömeroğlu, E., ve Turla, A. (1992). Türkiye'de Köy ve Gecekonduarda Erken Çocukluk Gelişimi Araştırmasının Dil Gelişimi Yönünden İncelenmesi. Türkiye'de Köy ve Gecekonduarda Erken Çocukluk Gelişimi Araştırması. Ders Aletleri Yapım Merkezi Matbaası, Ankara.
- Seifert, K.L. ve Hoffnung, K.J. (1987). Child and Adolescent Development. Houghton Mifflin Company, Boston.
- Senemoğlu, N. (1997). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya, Spot Matbaacılık, Ankara.
- Shaffer, DR. (1985). Developmental Psychology: Theory, Research and Applications. Monterey, Brooks/Cole Publishing Company, California.
- Tekin, H. (1984). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Has-Say Matbaası, Ankara.
- Temel, Z.F. (1992). Türkiye'de Köy ve Gecekonduarda Erken Çocukluk Gelişimi Araştırmasının Psiko-Motor Yönünden İncelenmesi. Türkiye'de Köy ve Gecekonduarda Erken Çocukluk Gelişimi Araştırması. Ders Aletleri Yapım Merkezi Matbaası, Ankara.
- Temel, Z.F., Ersoy, Ö., Turla, A. ve Avcı, N. (1999a). Ankara Köylerindeki 0-6 yaş Çocuklarının Gelişim Durumlarının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma, Ankara'nın Farklı Sosyo Ekonomik Düzeylerinde 0-6 Yaş Çocuklarının Beslenme Durumları ve Köylerinde 0-6 Yaş Çocuklarının Gelişim Durumlarının İncelenmesi II. Kitap. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Temel, Z.F., Ersoy, Ö., Avcı, N. ve Turla A. (1999b). Validity and Reliability of the Gazi Early Childhood Development. International School Psychology Association XXII Annual Coloquium.
- Tezcan, M. (1993). Kültür ve Kişilik (Psikolojik Antropoloji). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Turgut, M.F. (1995). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. Yargıcı Matbaası, Ankara.
- Wachs, T.D., Moussa, W., Bishry, Z., Yun, S.F., Sobhy, A., Mc, Cabe, G., Jerome, N., Golal, O., Harrison, G. ve Kirksey, A.B (1993). Relation Between Nutrition and Cognitive Performance in Egyptian Toddlers, Intelligence, 17, 151-172.
- Wilson, D., Mundy-Castle, A. ve Panditji, L. (1990). Birth Order and Intellectual Development Among Zimbabwean Children. The Journal of Social Psychology, 130(3), 409-411.
- Yalçın, S.S., Tezcan, S., Doğan, B., Yurdakök, K. (1997). Okulöncesi Sağlıklı Çocukların Denver II Testi İle Taranması ve Test Sonuçlarına Etki Eden Faktörlerin Saptanması. I. Ulusal Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi Kitabı, 29-36.
- Yıldırak, N. (1990). Türkiye'de Köy Çocukları: Toplumsal Ekonomik Durumları ve Sorunlarıyla. Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara.
- Yılmaz, H. (1998). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Mikro Yayınları, Konya.
- Yörükoğlu, A. (1989). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk (3.Baskı). Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul.

tim, denetim ve diğer personel ile ilgili sorunlarını algılamalarında farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek amacı ile planlanmıştır.

Yöntem ve Araçlar

Evren

Araştırmanın evrenini Ankara il merkezindeki kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı okulöncesi eğitim kurumları ile özel okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler oluşturmıştır.

Örneklem

Bu evrenden seçilen 440 okulöncesi eğitim kurumu öğretmeni araştırmanın örneklemi oluşturmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerini toplamak için ilgili literatür taranarak araştırmacılar tarafından geliştirilen Öğretmen Sorunlarını Belirleme Formu kullanılmıştır (Akyıldız, 1989; Avcı, 1995; Carkhuff ve Berenson, 1981; Hess ve Croft, 1975; Hildebrand, 1981; Lay-Dopyera ve Dopyera, 1987; Oğuzkan ve Oral, 1983; Oktay, 1986; Oktay, 1991; Üstünoğlu, 1990a; Yonemura, 1986). Öğretmen Sorunlarını Belirleme Formu öğretmenlerin mezun oldukları okul, meslekte geçirdikleri süre, çalışmakta oldukları kurumda-

ki görev sürelerini içeren betimsel bölüm ile okulöncesi eğitim alanında özlük hakları ve kendini yenileme, yönetim ve diğer personelle ilişkiler, denetim ile ilgili karşılaştıkları sorunları içermektedir. Formun sorunlara ilişkin kısmı "Evet" ya da "Hayır" şeklinde işaretlenen maddelerden oluşmaktadır. Bu form örnekleme alınan 440 öğretmene tek tek ulaşılarak görüşme yöntemi ile uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Toplanan veriler öğretmenlerin mezun oldukları okul ve meslekte geçirdikleri süre değişkenlerine göre çapraz tablolarda frekans ve yüzde değerleri ile gösterilmiştir. Öğretmenlerin yönetim, denetim ve diğer personel ile ilgili sorunlarının mezun oldukları okul ve meslekte geçirdikleri süreye göre farklılık gösterip göstermediğini saptamak için Khi-kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2'de öğretmenlerin Yönetim ile ilgili sorunları mezun oldukları okul türüne göre incelendiğinde; "Okul Yöneticisi veya Sahiplerinin Okulöncesi Eğitimi Alanında Yenilikleri Takip Etmemesi", "Kurum Yöneticisinin Okulöncesi Eğitim Alanında Eğitim Almadığı İçin Öğretmen-

Tablo 1. Örneklem Alınan Öğretmenlerin Meslekte Geçirdikleri Süre ve Mezun Oldukları Okula Göre Dağılımı

Mes. Geç. Süre Mez. Ol. Okul.	1-3 YIL		4-6 YIL		7-9 YIL		10 YIL ve ÜSTÜ		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Lisans	14	11.2	14	10.6	19	24.4	24	22.9	71	16.1
Ön Lisans	12	9.6	11	8.3	9	11.5	26	24.8	58	13.2
Kız Meslek Lisesi	87	69.6	95	72.0	44	56.4	36	34.3	262	59.5
Diğer	12	9.6	12	9.1	6	7.7	19	18.1	49	11.1
TOPLAM	125	100.0	132	100.0	78	100.0	105	100.0	440	100.0

Tablo 3. Okulöncesi Öğretmenlerinin Meslekte Geçirdikleri Süreye Göre Yönetim ile İlgili Sorunları

Yönetim ile İlgili Sorunlar	MESLEKTE GEÇİRİLEN SÜRE																	
	1-3 Yıl			4-6 Yıl			7-9 Yıl			10 Yıl ve üstü			TOPLAM			χ ²	Önemlilik	
	Evet S	Hayır S	%	Evet S	Hayır S	%	Evet S	Hayır S	%	Evet S	Hayır S	%	Evet S	Hayır S	%			
Okul Yöneticisinin Öğretmeni Kendisini Yenilemesi İçin Teşvik Etmemesi	34	27.2	91	72.8	35	26.5	97	73.5	29	37.2	49	62.8	37	35.2	68	64.8	4.36	P>0.05
Okul Yöneticisinin Öğretmene Kendisini Yenileme Konusunda Engel Olması	16	12.8	109	87.2	20	15.2	112	84.8	11	14.1	67	85.9	21	20.0	84	80.0	5.76	P>0.05
Okul Yöneticisi veya Sahiplerinin Okulöncesi Eğitimi Alanında Yenilikleri Takip Etmemeleri	30	24.0	95	76.0	46	34.8	86	65.2	26	33.3	52	66.7	47	44.8	58	55.2	11.06	P<0.05
Kurum Yöneticisinin Okulöncesi Eğitim Alanında Eğitim Almadığı İçin Öğretmeni ve Yapıtlarını Yeterince Anlamaması	20	16.0	105	84.0	40	30.3	92	69.7	22	28.2	56	71.8	33	31.4	72	68.6	11.8	P>0.05
Yöneticinin Sınıf İhtiyaçlarının (Araç-gereç, materyal vb.) Karşılanması Konusunda İsteksiz Olması	17	13.6	108	86.4	25	18.9	107	81.1	6	7.7	72	92.3	20	19.0	85	81.0	6.19	P>0.05
Yöneticinin Sınıf İhtiyaçlarını Karşılama Konusunda İstekli Ancak Yetersiz Olması	54	43.2	71	56.8	53	40.2	79	59.8	34	43.6	44	56.4	58	55.2	47	44.8	5.91	P>0.05
Yöneticinin Eğitime Değil Gösterişe Daha Çok Önem Vermesi	21	16.8	104	83.2	30	22.7	102	77.3	18	23.1	60	76.9	25	23.8	80	76.2	5.46	P>0.05
Yöneticinin Öğretmenin Yapıtlarını Tekdir Etmemesi	23	18.4	102	81.6	25	18.9	107	81.1	17	21.8	61	78.2	30	28.6	75	71.4	4.32	P>0.05
Yöneticinin Öğretmen Üzerinde Katı Bir Disiplin Uygulamaya Çalışması	19	15.2	106	84.8	28	21.2	104	78.8	15	19.2	63	80.8	24	22.9	81	77.1	2.47	P>0.05
Yöneticinin En Ufak Hatada Öğretmeni İşten Çıkartmakla Tehdit Etmesi	8	6.4	117	93.6	10	7.6	122	92.4	5	6.4	73	93.6	9	8.6	96	91.4	0.5	P>0.05
Yönetici Değişiklikler Yapmak İstediginde Bağlı Olduğu Üstlerinin Bu Konuda Daha Tutucu Davranması	44	35.2	81	64.8	45	34.1	87	65.9	38	48.7	40	51.3	67	63.8	38	36.2	30.56	P<0.05
Yöneticinin Veliler ile İlgili Problemlerde Öğretmeni Yalnız Bırakması	22	17.6	103	82.4	24	18.2	108	81.8	13	16.7	65	83.3	19	18.1	86	81.9	2.65	P>0.05
Yöneticinin Veliler ile İlgili Problemlerde Öğretmenin Hiç Fikrini Almaması	21	16.8	104	83.2	24	18.2	108	81.8	11	14.1	67	85.9	14	13.3	91	86.7	3.86	P>0.05
Yöneticinin Eğitim, Öğretim ve Yönetim Konularında Öğretmenlerin Hiç Fikrini Almadan Kararlar Alması	27	21.6	98	78.4	25	18.9	107	81.1	17	21.8	61	78.2	14	13.3	91	86.7	3.14	P>0.05
Okulda Verilen Eğitimin Niteliğinden Çok Öğretmenin Giyim Kuşam Gibi Fiziksel Niteliklerine Önem Verilmesi	22	17.6	103	82.4	28	21.2	104	78.8	15	19.2	63	80.8	25	23.8	80	76.2	6.09	P>0.05

n: 440

p>0.05 Önemsiz

p<0.05 Önemli

Tablo 6. Okulöncesi Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Okula Göre Kurum İçindeki Personel ile İlgili Sorunları

Kurum İçindeki Personel İle İlgili Sorunlar	MEZUN OLUNAN OKUL														Önemlilik							
	Lisans		Ön Lisans		Kız Meslek Lisesi		Diğer		TOPLAM		x ²											
	Evet S	Hayır S %	Evet S	Hayır S %	Evet S	Hayır S %	Evet S	Hayır S %	Evet S	Hayır S %												
Öğretmen Arkadaşları İle Eğitim Yöntemleri Konusunda Sorun Çıkması	17	23.9	54	76.1	24	41.4	34	58.6	40	15.3	222	84.7	16	32.7	33	67.3	97	22.05	343	77.95	22.98	P<0.05
Öğretmen Arkadaşlarıyla Disiplin Yöntemleri Konusunda Sorun Çıkması	19	26.8	52	73.2	28	48.3	30	51.7	48	18.3	214	81.7	19	38.8	30	61.2	114	25.91	326	74.09	27.23	P<0.05
Öğretmen Arkadaşları İle Program Uygulamaları Konusunda Sorun Çıkması	17	23.9	54	76.1	21	36.2	37	63.8	31	11.8	231	88.2	16	32.7	33	67.3	85	19.32	355	80.68	26.60	P<0.05
Öğretmen Arkadaşları İle Veli-Okul İlişkileri Konusunda Sorun Çıkması	19	26.8	52	73.2	22	37.9	36	62.1	45	17.2	217	82.8	14	28.6	35	71.4	100	22.73	340	77.27	13.84	P<0.05
Öğretmen Arkadaşları İle Mesleki Ahlak Konusunda Sorun Çıkması	14	19.7	57	80.3	15	25.9	43	74.1	24	9.2	238	90.8	9	18.4	40	81.6	62	14.09	378	85.91	14.50	P<0.05
Öğretmenler Arasında Birbirlerini Çekememezlik ve Hoşgörüsüzlük Olması	28	39.4	43	60.6	22	37.9	36	62.1	51	19.5	211	80.5	20	40.8	29	59.2	121	27.5	319	72.5	21.08	P<0.05
Öğretmenler Arasında İşbirliği ve Davranışına Sağlanamamasından Doğan Sorunların Yaşanması	28	39.4	43	60.6	31	53.4	27	46.6	57	21.8	205	78.2	23	46.9	26	53.1	139	31.59	301	68.41	31.91	P<0.05
Sınıf Uzmanı, Okul Uzmanı, Psikolog, Sosyal Hizmet Uzmanı Gibi Personelin Öğretmenin Üzerinde Katı Bir Otorite Kurmaya Çalışması ve İçtenlikten Uzak Tavrılar Sergilemesi	19	26.8	52	73.2	24	41.4	34	58.6	48	18.3	214	81.7	8	16.3	41	83.7	99	22.5	341	77.5	16.29	P<0.05
Hizmetlilerin Görevlerini Yeterince İyi ve Zamanında Yapmaması Nedeniyle Öğretmene Ek Sorumluluklar Yüklenmesi	34	47.9	37	52.1	31	53.4	27	46.6	90	34.4	172	65.6	19	38.8	30	61.2	174	39.55	266	60.45	23.95	P<0.05
Hizmetli Sayısının Yeterli Olmaması	36	50.7	35	49.3	35	60.3	23	39.7	136	51.9	126	48.1	26	53.1	23	46.9	233	52.95	207	47.05	1.53	P>0.05

n: 440

p>0.05 Önemli

p<0.05 Önemli

leri ve Yaptıklarını Yeterince Anlamaması” ve “Okulda Verilen Eğitimin Niteliğinden Çok Öğretmenin Giyim-Kuşamı Gibi Fiziksel Niteliklere Önem Verilmesi” maddelerinde gruplar arası farkın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Öğretmenlerin meslekte geçirdikleri süreye göre Tablo 3 incelendiğinde ise; “Okul Yöneticisi veya Sahiplerinin Okulöncesi Eğitimi Alanında Yenilikleri Takip Etmeme” ve “Yönetici Değişiklikler Yapmak İstedğinde Bağlı Olduğu Üstlerinin Bu Konuda Daha Tutucu Davranması” maddelerinde gruplar arası farkın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Tablo 4’de öğretmenlerin Denetim ile ilgili sorunları mezun oldukları okul türüne göre incelendiğinde; “Denetleyen Kişilerin Alandan Yetişmemesinin Öğretmenlerin Zorluklarla Karşılaşmalarına Neden Olması” maddesinde gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak önemli bulunmuştur ($p<0.05$).

Öğretmenlerin meslekte geçirdikleri süreye göre Tablo 5 incelendiğinde maddeler arası fark istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 6’da öğretmenlerin kurum içindeki personel ile ilgili sorunları mezun oldukları okul türüne göre incelendiğinde “Hizmetli Sayısının Yeterli Olmayışı” maddesi dışındaki tüm maddelerde gruplar arası farkın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Öğretmenlerin meslekte geçirdikleri süreye göre Tablo 7 incelendiğinde ise; “Öğretmen Arkadaşları İle Disiplin Yöntemleri Konusunda Sorun Çıkması”, “Öğretmen Arkadaşları İle Veli-Okul İlişkileri Konusunda Sorun Çıkması”, “Öğretmenler Arasında Birbirlerini Çekeme-zlik ve Hoşgörüsüzlük Olması”, “Öğretmenler Arasında İşbirliği ve Dayanışma Sağlanamamasından Doğan Sorunların Yaşanması” ve

“Sınıf Uzmanı, Psikolog, Sosyal Hizmet Uzmanı Gibi Personelin Öğretmenin Üzerinde Katı Bir Otorite Kurmaya Çalışması ve İçtenlikten Uzak Tavrılar Sergilemesi” maddelerinde gruplar arası farkın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

TARTIŞMA

Okulöncesi öğretmenlerinin yönetim, denetim ve kurum içindeki personel ile ilgili sorunlarını meslekte geçirdikleri süre ve mezun oldukları okula göre incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada;

- Öğretmenlerin yönetim ile ilgili sorunları incelendiğinde; eğitim düzeyleri yükseldikçe kurum yöneticisinin okulöncesi eğitim alanında eğitimsiz olduğu için öğretmeni ve yaptıklarını anlamaması konusunda sorun yaşadıklarını ifade etme oranının yükseldiği görülmektedir. Ayrıca, üniversite mezunu(lisans ve ön lisans) öğretmenlerin okul yöneticisi veya sahiplerinin yenilikleri izlememesi sorununu diğer öğretmenlere göre daha yüksek oranda ifade ettikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda öğretmenlerinin eğitim düzeyi yükseldikçe, yönetici nitelikleri konusundaki beklentilerinin yükseldiği ve konunun öneminin daha fazla farkında oldukları söylenebilir.

Ayrıca, öğretmenlerin yöneticilerinin yenilikleri izlememesi sorununu hizmet yılı arttıkça da daha yüksek oranda sorun olarak ifade ettikleri görülmektedir. Literatürde okulöncesi öğretmenlerinin yöneticilerle iyi ilişkiler kurma ve sürdürme konusunda problemleri olduğu ifade edilmektedir. (Akt: Micklo, 1993).

Başaran (1994) ise örgütün etkinliğini en üst düzeye çıkarmak için eğitim yöneticisinin yeniliklere açık ve istekli olması gerektiğini belirtmektedir.

Yönetim ile ilgili sorunlar mezun olunan okul ve hizmet yılı dikkate alınmadan incelendiğinde öğretmenlerin çoğunlukla Tablo 2’de

SONUÇ ve ÖNERİLER

Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, yönetim, denetim ve diğer personel ile ilgili bazı sorunlar yaşadıkları saptanmıştır. Üniversite mezunu öğretmenlerin yöneticilerin yenilikleri izlememesi, öğretmeni ve yaptıklarını anlamamasını sorun olarak bildirdikleri görülmektedir. Yine öğretmenlerin eğitim durumu arttıkça denetleyicilerin alan dışından kişiler olmalarını sorun olarak dile getirdikleri bu çalışmada ortaya konmuştur. Ön lisans ve alan dışındaki okullardan mezun olan öğretmenler ile meslekte geçirdikleri süre on yıl ve üstünde olan öğretmenlerin kişiler arası ilişkiler konusunda daha çok sorun yaşadıkları belirlenmiştir.

Öğretmenlerin mesleki verimlerini yakından ilgilendiren yönetim, denetim ve diğer personel ile ilgili sorunlarının giderilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle;

- Öğretmen, yönetici ve denetleyicilerin alan çıkışlı olmaları ve bu konu ile ilgili yenilik ve gelişmeler hakkında sık aralıklarla hizmetiçi eğitim çalışmalarına katılımlarının sağlanması ile okulöncesi eğitimde istenen kaliteye ulaşılabilceği düşünülmektedir.

- Yönetici ve öğretmen dışında okulöncesi eğitim kurumlarında çalışan diğer personelin de hizmet verdikleri grubun özellikleri ve ihtiyaçları hakkında bilgilendirilmeleri ve hizmetiçi eğitim çalışmaları ile yenilenmelerinin sağlanması öğretmen ile aralarında çıkan sorunları azaltabilecektir.

- Denetimi sağlayan kurumların "Denetim" içeriğini yeniden gözden geçirerek, fiziksel koşulları inceleme ve öğretmene veriminde olumsuz etkiler yapan not ile değerlendirme ve sicil verme uygulamalarının "Rehberlik ve Yol Gösterici Olma" yönünde düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Akyıldız, Hayrettin (1989). "Öğretmen Özelliklerinin Öğretim Sürecine Etkisi". Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 6, s.43-52.
- Anderson, Lorin. W. (1989). The Effective Teacher: Study Guide and Readings. New York, McGraw-Hill Book Company, s.12, 134.
- Avcı, Neslihan (1995). "Anasınıfı Öğretmenlerinin Çocuğun Sosyal Gelişimini Etkileyen Davranışları Göstermesi İle Kişiliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Barnes, Douglas (1992). "The Significance of Teachers Frames for Teaching" Teachers and Teaching From Classroom to Reflection (Edited by Tom Bussell and Hugh Munby), London. The Falmer Press, s.12.
- Başaran, İbrahim Ethem (1994). Eğitim Yönetimi, Kadioğlu Matbaası, Ankara, s.31.
- Carkhuff, Robert, R. ve Berenson, David H. (1981). The Skilled Teacher. Human Resource Development Press.
- Celep, Cevat (1998). "Öğretmen Yeterlik Duygusu, Öğretmenlerin Yönetim, Çalışma Grubu ve Öğrenci Hakkındaki İnanç ve Öğrenci Kontrolü Yönelimi". VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi I. 9-11 Eylül. Selçuk Üniversitesi, Konya, s.60.
- Hargreaves, Andy (1994). Changing Teachers, Changing Times. London Cassell Villiers House, s.14.
- Hess, Robert. D. ve Croft, Doreen. J. (1975). Teachers of Young Children. Houghton Mifflin Company.
- Hildebrand, Verna (1981). Introduction to Early Childhood Education. Mac Millan Publishing, New York.
- Lay-Dopyera, Margret ve Dopyera, J. (1987). Becoming Teacher of Young Children. Random House, New York.
- Micklo, Stephen J.(1993). "Perceived Problems of Public School Prekindergarten Teachers". Journal of Research in Childhood Education, Vol.8, No.1, s.57-68.
- Oktaç, Ayla (1986). "Öğrenciler Üzerindeki Eğitimsel Etkileri Açısından Öğretmen Davranışları". Aile ve Çocuk. Ak Yayınları.

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ DERGİSİ

YAYIN KURALLARI

Dergimizde, çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili olarak gelişim, sağlık, eğitim, rehabilitasyon, aile eğitimi ve danışmanlığı gibi yazılara yer verilecektir. Dergiye gönderilen yazıların başka bir dergide yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gereklidir.

Dergide araştırma, derleme, vaka takdimi, okuyucu mektupları, yeni yayın tanıtımı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi alanında yeni eğitsel araç-gereçlerin tanıtımı gibi yazılara yer verilecektir. Yazılar Türkçe ya da İngilizce dillerinde gönderilebilir.

Dergide basılan yazıların sorumluluğu tamamiyle yazara/lara aittir.

Genel Kurallar

Türkçe yazılardaki dil açık ve anlaşılır olmalı, çok yaygın olarak kullanılmayan ifadeler yer vermekten kaçınılmalıdır. Dilimizde karşılığı tam olarak yerleşmeyen yabancı dildeki ifadelerin orijinali parantez içinde ve Türkçe karşılığı birlikte verilmelidir. Gönderilen yazıların yazım düzeni aşağıda belirtilen özelliklere uygun olmalıdır.

1. Yazılar A4 tipi kağıda, kağıdın sol tarafında 3 cm, sağ tarafında 3 cm boşluk bırakılarak tek aralıklı olarak yazılmalı ve dergiye Word 95 ortamında yazılmış diskette birlikte biri orijinal 4 kopya olarak gönderilmelidir. Gönderilen yazılar şekil, grafik vb. dahil 10 daktilo sayfasını geçmemelidir.

Kapak sayfası 12 punto ve bold, metin 10 punto ve tek aralıklı, metin içindeki bölüm başlıkları ve alt başlıklar küçük harf 10 punto ve **bold**, özet 9 punto ve italik, kaynaklar 9 punto karakterlerde yazılmalıdır. Yazı metni 0.7 santimetre aralıklı çift sütun olarak düzenlenmelidir.

2. Kapak Sayfası

Bu sayfada, yazının başlığı yazarların adı soyadı, ünvanları, çalıştıkları kurumlar, adres, telefon ve fax (varsa) belirtilmelidir. Birden fazla yazarın olduğu durumda hangi yazarla iletişim kurulacağı ve adresi belirtilmelidir.

3. Özet Sayfası

Bu sayfada, yazarların isimleri belirtilmeden çalışmanın Türkçe ve İngilizce başlığı, Türkçe ve İngilizce özetler ile her iki dilde anahtar sözcükler bulunmalıdır. Özetler 200 kelimeyi geçmemeli, amaç, yöntem, önemli bulgular ve sonuçları içermeli ve yazıyı en iyi şekilde yansıtacak biçimde olmalıdır. Her iki dildeki özeti altına yazılacak olan anahtar sözcükler, yazının konusunu en iyi yansıtacak ve yaygın olarak kullanılan ifadeleri içermelidir. Anahtar sözcük sayısı 3-10 arasında olmalıdır. Bu sayfada, çalışmayı destekleyen kurum ve kuruluş varsa bildirilebilir. Yazı herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmuş (ancak basılmamış) ise toplantı adı, tarihi ve yeri belirtilmelidir.

4. Metin

Dergiye gönderilen yazı makale ise; giriş, yöntem (örneklem, kullanılan araçlar, işlem) bulgular, tartışma, sonuç ve öneriler alt başlıklarından oluşmalıdır. Derleme yazıları belirli bir konuya yönelik, güncel ve kapsamlı literatür taraması içeren nitelikte olmalıdır. Vaka takdimleri ise giriş, vaka sunusu, tartışma ve sonuç bölümlerinden oluşmalıdır.

5. Kaynaklar

Metin içinde yer alan bütün kaynaklar "kaynaklar" listesinde yer almalıdır. Kaynaklar metin

içinde yazar soyadı ve yıl ile belirtilmelidir. Yazarların üçten fazla olduğu durumlarda "ilk yazarın soyadı ve ark. (yıl)" olarak belirtilmelidir. Birden çok kaynak gösterilmesi durumunda ise yazarlar noktalı virgülle (;) ayrılmalıdır.

Örnek: *Beckman ve Kohl'un (1987) entegre edilmiş ortamda

* Jenkins ve ark. (1989)

*normal ve özürlü çocuklar gelişim alanlarında ilerleyebileceklerdir. (Gottlieb, 1993; Jenkins ve ark.; 1985; Synder ve Apolloni, 1977)

Kaynaklar dizininde, kaynaklar ilk yazarın soyadı dikkate alınarak alfabetik sırada verilmeli ve bütün yazarların soyadları yazılmalıdır.

Örnekler:

Dergi:

Odom, L.S., Deciyan, M ve Jenkins, R.J. (1984). Integrating handicapped and nonhandicapped preschoolers: Developmental impact on nonhandicapped children. *Exceptional Children* 51 (1), 41-48.

Kitap:

Sükan, Z. (1983). *Okulöncesi Etkinlikleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 191 M.E.B. Basımevi, İstanbul

Editörlü Kitap:

Johnson, E.J. (Edit) (1987) *Approaches to Early Childhood Education*. Random House, New York.

Editörlü kitapta bölüm:

Mağden, D. (1986). Psikososyal Dezavantajlı Çocuklar. Ş. Bilir (Edit.) *Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri* (61-80). Yıldız Matbaası, Ankara.

Çeviri Kitap:

Jersild, T.A. (1979). *Çocuk Psikolojisi* (Çev. G. Günce) Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Basılmış Kongre Bildirileri:

Baykoç-Dönmez, N.(1996) The Education of the hearing imparied in Türkiye. 4th *International Bad Berleburgur Conference "Rehabilitation of the Hard of Hearing, the Deafened and the Born Deaf"* IOR, 1-14.

Basılmamış Kongre Bildirileri:

Metin, N. (1996 Aralık). *Entegrasyon Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar*. Özürlü, Kent ve Çevre Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Ankara.

Tezler:

Şahin,S.(1994). *Zihinsel engelli çocukların ailelerine verilen eğitimin çocuğun kavram gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı tezi, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Ankara.

- Dergiye gönderilen yazılar yayın kurulu ve akademik danışma kurulu tarafından değerlendirilecek ve hakem değerlendirmeleri sonucunda uygun bulunan yazılar basıma kabul edilecektir. İngilizce yazılar ayrıca, dil uzmanları tarafından da değerlendirilecektir.
- Dergiye gelen yazılar basılsın ya da basılmasın geri gönderilmeyecektir.
- Yazı ile ilgili sonuçlar yazara/lara bildirilecektir.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

	iii	Teşekkür
Şüheda Özben, Yasemin Argun	1	Okulöncesi Çocukların Yaratıcı Yetenekleri İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki
Serap Demiriz, Çağlayan Dinçer	15	Examining the Effect of Mothers' Educational Status in Children's Self-Care Abilities
Fatma Alisinanoğlu, İlkay Ulutaş	23	Çocukların Denetim Odağı ile Annelerinin Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Sema Kaner	32	Özel Eğitime Giriş Dersinin, Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engellilere Yönelik Tutumlarına Etkisi
Fulya Temel, Özlem Ersoy, Neslihan Avcı, Ayşe Turla	44	Kırsal Kesimde Yaşayan Çocukların Gelişim Durumlarının İncelenmesi
Neslihan Avcı, Ayşe Turla, Fatma Tezel Şahin	52	Okulöncesi Öğretmenlerinin Yönetim, Denetim ve Kurum İçindeki Personel ile İlgili Sorunlarının Bazı Değişikliklere Göre İncelenmesi
	63	Yayın Kuralları